الشمس ربُّ الاطراف

پیام آفتاب

درجواب پیام مشرق و مغرب مرتبهٔ ڈاکٹر سر اقبال لاہوری و گوئٹے المانی

ازقلم

خاکسار میر کریم الدین برق - منشی فاضل - ایم - بی - ہائی سکول گوجرہ

ضلع لائل پور - پنجاب

(اسباق بر روحانیت و مادیت)

برائے مطالعۂ احباب و قدردانان علم ادب زبان پارسی نوشته شد

سنه ۱۳۴۱ هجری المقدس

در مطبع وزیر ہند امرتسر - باہتمام بھائی بہادر سنگھ مینیجر چاپ شد

بار اول   تعداد ۵۰۰   قیمت ۸ عہ

نذرِ عالیجناب هِز هائینس نواب صاحب بهادر والیٔ رامپور بالقابه

خلد الله ملکه و حشمته

اعتقادِ خویش با آقائے عالیجاه کنم — بارگاهش را به ذکرے بر سر و چشمم نهم

مومناں را ایں‌قدر امداد از او آمده — دفترے بوده که در تحریر بنا مد آں رقم

دوستاں گفته کتابِ خوب کس معنوں کنی — در جوابش از زباں چیزے نه بیروں افگنم

هر یکے بر به اعظم خود فخرِ مذهب مے کند — بار رئیس ابن الرئیسے من بسود ایں کردم

شانِ اثنا عشریه از ذاتِ تو در هند است — خادم و مداحِ اهلِ بیت من تا هستم

مرحبا خوش آمدی اے تاجدارِ رامپور — با دلِ خنداں مگر قربانِ نامت مے شوم

حبِّ تو تسلیم شد از لیس به شبیر و شبر — حبِّ خود در تحفه در پیشِ من آورده ام

پیش ازیں یک بار شعرم در جنابِ تو رسید — نام در دفتر نوشته افتخارے شد بهم

۱۹۰۸

بود سنِ عیسوی با نوزده صد هشت آں — مجمعِ شعرائے سرکاری شده با صد حشم

هست امیدم که در درگاهِ تو باشم قبول — ایں کتابے را به پیشت مے کنم اے محترم

بسم اللہ الرحمن الرحیم ؕ

دیباچہ کتاب ہذا

عرصۂ شش ماہ مے گذرد۔ کہ دکتور شیخ محمد اقبال صاحب ایم اے۔ بیرسٹر لاہور را۔ خطاب "نایٹ ہڈ" یعنی سر از طرف سرکار انگلیسیہ عطا شدہ بود۔ کہ بر آں تعلیم یافتہ مسلمانان ہند متعجب ماندند۔ کہ دکتور صاحب را بہ ایں خطاب چہ نسبت است۔ چہ اگر او یکے از شعراء قومی ہستند و علامۂ مشہور اند۔ حالانکہ در معاملاتِ ملکی چیزے بہرہ نگرفتہ اند۔ بر ایں خطابش شعراء ہند بکثرت خامہ فرسائی نمودند۔ کسے خوب نوشت و کسے زشت لیکن چوں در مشاہدہ نزد لاہور بدیں خطاب و دستانش پارٹی (جلسہ) دادند۔ و بآں سرجان مینارد صاحب فنانشل کمشنر پنجاب دکہ عالم علوم مشرقی اند) و سر ایڈورڈ میک لیگن صاحب حاکم اعلیٰ صوبہ پنجاب ہم مدعو بودند۔ جان مینارد صاحب گفتہ بود۔ کہ ایں خطاب شیخ صاحب را نہ از پئے خدماتِ ملکی رسیدہ۔ بلکہ از خدمت علم ادب فارسی و اردو کہ نمودہ۔ بہ صلہ اش عنایت شدہ۔ بآں روز شیخ صاحب فرمودہ بود۔ کہ من یک کتاب پیغام مشرق مے نویسم۔ ازاں وجہات ایں خطاب ظاہر خواہند شدہ

ہمہ اہل علم را انتظارے بود۔ کہ آں پیغام مشرق چہ خواہد بود۔ آیا۔ خدمت قوم یا تعریف سرکار۔ چنانچہ بعد از انتظار بسیار۔ دیروز آں کتاب را بدست دوستے دیدم بر اول صفحۂ کتاب کہ تائیٹل پیج نامند "وللہ المشرق والمغرب" مختصر آیت

قرآنی تحریر بود۔ و اندراں به زبان اردو۔ وجیزه تصنیف رقم کرده است "در لطیفه"
تمہید کتاب نوشته است که در جوابِ الہامی شاعر گوئٹے که پیغام مغرب نوشته
بود۔ این کتاب را بجواب ایشاں مے نویسم که مشرق را در ترقیِ روحانی در رنگ بیاید
کردن۔ چراکه درین جنگ اعظم یورپ که چہار و نیم ساله بود و در سنہ ۱۹۱۸ء ختم شده
بود۔ از بیہودگیہاے دعوے مادیت سلطنت روسیہ و المان برباد شد۔ و اندازه مے
نویسد که انجام مادیت تنزل است۔ که ازاں سبقِ ترقیِ روحانیت حاصل مے
شود۔ حالانکه "ہر کمالے را زوالے" مقوله معروف است۔ بدیں تخصیص روحانیت
و مادیت چیزے نیست۔ و ہمیں طور راه و رسم قدرت از آغازِ آفرینش جاری
ہستند۔ وقتیکه و برونِ روما دیت یکتا و معروفِ زمانه بود۔ امروز در قعرِ مذلت و
گمراہی افتاده است۔ و ممکن که امروز در روحانیت کمزور است۔ فردا به معراج
ترقی سرافراز خواہد شد۔ ڈاکٹر اقبال صاحب در فہمِ خود۔ نتیجهٔ جنگِ عظیم مذکوره
را بر محکِ ادراکِ خود بخوبی نه فرسوده است۔ ما مے گوئیم۔ که جنگِ عظیم یورپ علوم
و فنون و مطلق العنانیِ مغرب را خوب برباد ساخت۔ و اکنوں آوازهٔ حریت
و آزادی و مساوات و حکومتِ جمہوری مے آید که ازاں سبب موجوده شورشِ
عالم برپا شده است۔ ڈاکٹر صاحب مذکور "پیام مشرق" خود را بنام نامیِ
جناب غازی امان الله خان والیِ کابل خلد الله ملکه نامزد کرده است
مگر افسوس که در آغازِ کتابِ خود بسم الله شریف ہم رقم نه نموده۔ و نه حمد باری
تعالیٰ و نه نعت حضرت رسول کریم صلی الله علیه وسلم نوشته است۔ که لوازمهٔ شعرائے
مشرق است۔ بلکه آغازِ کتاب از قصیدهٔ امیر صاحب ممدوح افتتاح کرده است

و بعد ازاں غزلیاتِ فارسی و رباعیات وغیرہ دیگر جمع کردہ۔ کہ بسا اوقات در روزنامجات اردوئے پنجاب چاپ شدہ بودند۔ ایں نظم ہائے ہم چہ حقیقت دارند۔ کہ ازیں ہا نسبت بہ روحانیت ہیچ نیست۔ بلکہ بہ خودداری و معاملات سیاست چند خیالات دیرینہ ہستند۔ از دیوان ہائے گوئٹے المانی و حافظ شیراز علیہ الرحمۃ بقدر دانہ خردل تعلق ندارند۔ چراکہ دراں کتب بحرِ امواج توحید رونمائی مے کند۔ مگر درایں کتاب چیزے ازیں خیالات ہم تحریر نہ کردہ است۔

مایاں از دوستے سخن فہم و نکتہ شناس پرسیدہ بودیم۔ کہ بخیالِ شما ایں کتاب پیامِ مشرق بچہ کے ماند۔ او جواب داد۔ کہ ایں فقط کار تجارت است۔ نہ کہ خدمت قوم مگر آہستہ۔ در الفاظ حسنِ تخیّل بخوبی ہویدا مے شود۔ در رسالہ صوفی پنڈی بہاء الدین گجرات پنجاب۔ شخصے چوہدری غلام حسین صاحب ایم۔ اے۔ کہ مسودہ ایں کتاب را جمع کردہ بود۔ از بسیار زور و شور بہ کتاب مذکور و ڈکتور صاحب مذکور چیزے از تعریف نوشتہ است۔ کہ خیالات اقبال صاحب از آسمان ہفتم آمدہ اند۔ و کتاب نظیرے ندارد۔ مگر بقول شخصے ع "پیراں نمے پرند۔ مریداں مے پرانند" درست آمدہ۔ گوئٹے کتاب خود را در پست حالتِ جرمنی نوشتہ است۔ مگر حافظ صاحب شیرازی در عین زمانہ امن کہ بخدمت پادشاہ وقت طفلانِ شاہ را سبق مے داد۔ و در غایتِ آرام و امن دیوانِ خود را در منزلِ وحدت از ہزار ہا قسم استعارہ و تشبیہ مرتب کردہ بود۔ و ڈکتور صاحب۔ در خاص عالم شباب سلطنتِ انگلیسیہ در ہند۔ دراں وقت نوشتہ کہ زمانہ شور و شر برپا است۔ و ہر کسے دیگرے را از خود کمتر مے داند۔ نہ اصولِ تربیت مے دانند۔ و نہ آزادی را قدر مے دہند۔

بلکه عادات نیکو و سیر روحانیت همه مردمان فراموش ساخته اند۔

کجا شاعر فرنبک فورت۔ و کجا لسان الغیب شیراز و کجا حضرت ترجمان
حقیقت و دقایق نگاری جمله کتاب "پیام مشرق" از ابیات ساده و قلیل المقدار
و رباعیات و تضمین کلام شعرائے فارس نوشته شده است۔ دقیقت کتاب مذکور هم
بسیار داشته است که ماسوائے اهل اسرار و نکته گیرے خبیرے نتواند کرد۔ زبان کتاب مذکور
فارسیٔ قدیم است۔ مگر کتاب من پیام آفتاب۔ همه در زبان پارسیٔ موجوده یعنی
زبان ساده و سلیس نوشته شده۔ ناظرین خود تمیز خواهند کرد۔

صرف حسن تخیل مفید کار نیست۔ بلکه امر فائده بخش این است که در دنیا
ماندن و بودن را اسلوبے معلوم شود۔ و اولش از ذکر و اذکار روحانیت است
نه که مادیت۔ من کتاب خود را برائے فائده عام و خاص نوشته ام تا که در دست
هر کس به آسانی برسد۔ امید که طالبان حق و سخن فهمان هوشیار این کتاب را بوجه
احسن مطالعه خواهند کرد" و ما علینا الا البلاغ۔

نوٹ :۔ من این کتاب را در عرصه قلیل یک ماه در عین موسم گرما نوشته ام۔
اگر غلطی شده باشد۔ انشاء الله تعالیٰ طبع ثانی درست خواهم کرد۔

راقم خاکسار میر کریم الدین برق منشی فاضل

از گوجره۔ ضلع لائل پور پنجاب

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ؕ

در صفت ثنائے رب العالمین

بندۂ عاجز چہ داند از خدا | قدرتش محدود کردہ عقل را
اہلِ دانش مے کنند بس جستجو | چیزے از رویش نیابد رہ بَرو
ایں قدر داند کہ ماہ و آفتاب | از کسے ہستند اینان جلوہ یاب
در زبانِ خود کسے گوید رحیم | از عطایایش دگر ربِ کریم
بیشک او واحد حقیقی کارساز | بندگان را رازق و بندہ نواز
آب و دریا و ہوا از حکم او | مے روند سرگشتہ گویا سو بسو
انجم و افلاک از حکمش مقیم | سِرِّ اینہا کس نمے داند حکیم
ہر یکے گوید کہ من دارم خدا | لیک خالق از ہمہ گشتہ جدا
بندہ را واجب اطاعت بندگی | بہر ہم جنساں مروت مردمی
گر نمے داند کسے از حق خبر | کہ دہا بدذ و واد و سیر ہے چوں طیر
برق مے دانم کہ ہست و نیست را | مالکِ قدرت ہما دو پیش ما

رباعی

ماندہ حیراں است جانا شمع فہمی
از نہم بایک قلم فرق تمام است
کہ دریں فہمی بیں زیں عالم است
ہر چہ خالق آں چہ ظاہر است

در نعتِ حضرت رسولِ مقبول صلی الله علیه وسلم

آں رسولِ حق محمد مصطفیٰ | گفت ما را هست یک خالق خدا
رحمت و صلوات بر روحش مدام | آل را اولاد را کردم سلام
حق پرستی بود در غارِ حرا | در طریقِ معرفت شد راه نما
شرعِ ابراهیم و موسیٰ کرد وا | بت پرستی را نهاده در فنا
لات و عزیٰ سرنگوں از حکمِ او | کفر و شرکت دور شد از کو به کو
دور کرده از عرب دختر کشی | بیوگاں را بوده در خود بیکسی
راه و رسمِ جاهلاں را دریاخت | اسپ رحمت زود تر بر ظلم تاختا
حاملِ قرآں از فضلِ خدا | خوب کرده صاف او راهِ هدیٰ
رونق داده پیے اسلام را | دین فطرت را علم شد رهنما
در کلامِ پاک تعریفش نزول | جا به جا ظاهر شده از راه حصول
کے توانم حقِ مدحش را ادا | عقلِ من کوتاه و وصفش بے بہا

رباعی

این غلط است بعد تو پیغمبری
هر که دعوی کرد او است بس شقی
ختمِ نبوت چوں در رسالت آمده
دولتِ قرآں رسیده ازلی

اولین ضیائے آفتاب

گر تو مے خواہی کہ باشی حق شناس — خالقِ خود را بکن خوف و ہراس
فرق باید کرد در حقِ دگر — آفرین گویند تا اہلِ نظر
در جہاں بسیار ہستند علم و فن — دست خود را سوئے حبل اللہ زن
ہم شریعت را بخواں از شاگرداں — تا بباشی جملہ از آزادگاں
بعد ازیں کسب و ہنر باید ترا — رو بپے محنت بہ از دستِ گدا
ہرکجا خواہی روی آزادہ رو — از غلامی بدترین چیزے مجو
کن مطالعہ از تواریخِ قدیم — تا کہ سلطاں پرورت آید ندیم
در ترقی و زوالِ مردماں — قصہ ہا بسیار دانی از زماں
فکرِ خود را در تمیزے واگذار — واقعاتِ دہر را در دل بدار
بادشاہِ وقت آمد از خدا — حفظِ نسبت بایدت او را ہمدلے
تابعِ فرمانِ او باشی مگر — تا کسے شاکی نباشد بد ہنر
حقِ شہ باید زود داد — تا بہ نگرانیت گردد با مراد
برق باید آدمی را ہوشیار — امن و آسائش دہد تا کردگار

بعد از علم فکرِ روزی باید

علم چون خواندی بهر روزی بیا — دست و بازوی خود را آزما
زن بکن طفلان بیار و خوب آر — ور ستایش بندگی خود را بدار
هنر پیشه شو نه بینی از خطا — باز گویم زشت است رسم گدا
هر که محنت کرد او رزق بیافت — هر که غفلت کرد روزی را بباخت
در پیِ کاری بهیچ شو روان — تیز تر باشی بباشی کامران
گرچه او روزی رساند هر سبب — جستجو لازم تُرا اهلِ ادب
هنر ور از علم گر یابد کمال — هیچ گاهی او نبیند زوال
نیک نیت در عمل در کار است — حق عیان گفته نه هر بار است
بهره وافر بگیری از حلال — تا شود روزی مزید از اشتغال
خیر و خیرات بده حق دار را — کور و شل عاجز و هم نادار را
ممسک و غافل مشو ای هوشیار — چند روزه زندگی را یاد دار
رشته دارانِ قریبی را ببین — کن کرم بر حال ایشان ای ذهین
بهرِ خوش پوش و بخور چیزی بدار — این نصیحت آیدت وقتی بکار

بیان در عبرت انگیزی روزگار

جنگ یورپ را نمیدانی خبر؟ پنج سالہ ماند در مغرب مگر
پانزدہ شاہان کردہ جنگ را فتنہ در دنیا نہادند بارہا
اکثرے مردم شدہ در وے ہلاک ہندیان بسیار گشتہ زیر خاک
جرمن و ترکان بہم باغی رہے روس و اٹلی ہمرہ برطانیہ
قتلِ پسرِ آسٹریہ شد سبب سرویہ بد نام بودہ است عجب
بلجیم برباد، در راہ فرانس روس ماندہ یک قلم در نحس النس
آخر امریکہ بیامد در میاں ختم کردہ جنگ را آخر زیاں
عبرتے گیریم شاید زود تر جنگ بودہ از زنائے بیشتر
چوں شوند اعمال مردم بد زبوں خالق اکبر نماید یک فسوں
خلق دنیا را کشند زیر و زبر از دو باؤ جنگ یابی ایں خبر
دور شوائے مردم ناپاک دل در زمین انداختی از بس فتوں
جرمنی بر طاقتِ خود غرہ بود ٹوٹی در ساعت کہ دنیا را ربود
علم و فنش را بجو برباد ساخت در شکستِ آخریں خود را بباخت
در زوالِ آخر می آمد ایں آں خرابیہا کہ گیرندش زمیں
ہر کمالے را زوالے بیشتر از عمل ناپاک آمد در نظر
برق دیدی قیصرِ ولیم کجا وار گشتہ خاک در راہ فنا

بر حسن و دولت ناز نباید کرد

دو زنامه با نوشتند این قدر — بهر عبرت یک مثالی خوب تر
دختری شاهی بد اطلس بوده است — پنج کس شوهر بدستش مرده است
خوبصورت بیشتر در ملک این — دیگری ظاهر شد حالا چنین
تخت و ده ساله بعمرش چون رسید — اولین شوهر بمرد خود گور دید
مرد و بقدرت اعلی خدا — باز دیگر را گرفته از قضا
هم چنین با مرد دیگر چار بار — دل شکسته شد با این او جان زار
بست در پنج سه شوهر این زن — جامه های ماتمی کرده بپوش
وضع و صورت چون پری بیمار با — خوف حق طاری شده از هر کنار
قابل رحم است چی این زن — دل فسرده مانده بیکس نازنین
حسن و دولت گر کسی را شده و ... — زود پا شد ارذل و احقر کند
قدرت بیچون را داند کسی — نزل او بار دیده اندکی
شکر نعمت بارها باید ادا — فخر حسن و دولت ماند کجا
صبر باید در مصیبت بیشتر — قدرت حق را ندانند کس خبر
برق از رحمت مکن تو ره جدا — در توقع باش دریای خدا

تزکیهٔ نفس در تحت شریعت

شرعِ پیغمبر قرآن یاد دار　　تا بیابی زود راهِ استوار

لاشریک الله واحد را بدان　　هست پیغمبر رسول پیش ما قرآن

زنده و مرده بگیرد کار اوست　　یاد او در دل بیا تا مثل دوست

قتلِ نا واجب و دزدی خوب نیست　　حفظ همسایه بگیر غیبت خوب نیست

کذب گفتن را مکن شیوه دیگر　　مستحق خالق شوی از تو شکر

امتحان گیرد خدا انسان را　　در عبادت سعی دو یا در ابتلا

گر کنی نیکی تو راضی شود　　نتیجه یابی در جنت از عطا هم

بر کتب بر مرسلان ایمان آر　　بر ملائک هم قیامت حق بدار

روزه و حج و نماز و بندگی　　هم زکاة آر و بشو خورسندگی

در عمل باشی اگر تو متقی　　مهر و بخشش کن و دور کن از خود خودی

نفس اماره بکن قابو چو ال　　پیش او هرگز نباشی تا الال

آرزو هیچ به بد دی دور کن　　با کلام حق مرتب کن سخن

صحبت نیکان کنی گر اختیار　　این خدا سازد حق را دوستدار

بحق یادِ مرگ کن ای مهربان　　تا برای آخرت یابی مکان

کنج عافیت چه چیز است؟

کنج عافیت نه دیدم در جهان — گرچه من بسیار گشتم در جهان
شکر روزی این چنین بسیار کرد — هیچ نشستم بجائے پیش مرد
قسم درویشاں برائے نان اند — گوشه بگرفته مگر نادان اند
گر بپرسی از خدا خاموش اند — بنگ و چرس و نشه را مدهوش اند
خوب داده اند شریعت را عذاب — در سماع و رقص دیدم لاجواب
نان این مانده به مهمان مے دهند — این صدائے نان در دنیا کنند
این چنین بسیار دیدم زاهدان — دشت مسکن کرده اند از بهر نان
در کتب پنهان شده شاید ولی — راست مے گویم نه دیدم متقی
گر تو خواهی از خدا فهمی هراس — اندکے بهر و ز خود را خود شناس
کم خور و کم بین و کم گفتار باش — در تلاش حق کنی دل پاش پاش
آں زمان یکسو شد و کن بندگی — تا رود از دل ترا افسردگی
گوشه عزلت گرفته سجده کن — یا الٰهی در دعا را دست زن
از خدا تو گر توبه پیگیر — پیش او دعا جز تا شکل طهیر
برق امید است از لطف خدا — از درش خالی نیائی اے گدا

حیاتِ جاوداں چیست ؟

روزِ محشر زود مے آید بدان — جملہ پیغمبر بگفتہ یک زباں
گر نکوکاری، نکوئی بدروی — گر بدی کاری عذابِ جاں شوی
در عبادت خوبتر دستے بزن — غفلتے را از دلِ خود دور کن
پیشِ تو بینی نہ زر ماند نہ مال — آخری مانند خدائے لایزال
خاطرِ خود دور دار از طلبِ زر — خدمتِ انساں را شو بہرہ ور
عاجز و نادار را حصے بکن — مال خود را در رہِ طانہ مکن
علمِ دیں را کن حمایت اے پسر — تا بحفظے سرحد و باشی مگر
از گناہاں دامنِ خود دور دار — در چمن دل، تخمِ توبہ را بکار
ہم صغیرہ ہم کبیرہ یاد کن — پیشِ یک رفتہ نگاہے کن سخن
بر نمازِ خود نہ فخرت بایدت — بلکہ جان و دل بہ کسرت بایدت
رہنمائی کن مگر گم گشتہ را — تا خدا رتبت دہد روزِ جزا
سخت گیری، سخت گوئی دور دار — رحمت و نرمی کند صیدے بکار
لطف کن ہر دم بہ مخلوقِ خدا — با خدا باش ہر لحظے صفا
برقؔ ایں است مدعائے زندگی — ایں تنہا واجب مگر در بندگی

در بیان بیدارئے سحر

زین سبب گویند مرغان سحر | زود تر برخیز اے غافل بشر
آفتاب آمد بسر غفلت مکن | پا و دالیهائے به بستر کم بکن
آ بیا با ما بشو یک بندگی | یاد حق را ده بجمعیت زندگی
نغمه نواز برائے خود بیار | حمد خالق را بسینه در گذار
زود مے آید مگر روزے شمار | تا چه خواهی بُرد پیش کردگار
تا عملهائے تو میزانی شوند | اندکے بیدار بنشست آورند
ما کے داریم پیشه و حیلے | در نیاوش آمده هر دم هر وسیلے
شکر نعمت ها مگر چندان کنیم | مے کنیم آخر لبها بر خود نهیم
تو چرا انکار احسان مے کنی | شُد فراموشت مگر آں مرحمی
واقف اسرار پنهانی توئی | جمله سنج فضل ربانی توئی
خوان شاه دین خود را بر ملا | نام الله خوان لبعد الحمد را
قل هو الله احد ما را خدا است | لا شریک بے پسر بے انتها است
هر قدر باید ذکر حق در دل کنیں | بیشترے خواهی بگیر از کاملین

[illegible]

در ذکر شب خیزی

گر تو می‌خواهی که باشم هوشیار — وقتِ شب ذکرِ خدا را یاد دار
تا که از آفات تو مصئون شوی — پیشِ حق فرخنده و فرخنده روی
بین فلک را خوب از فکرِ نگاه — در شبِ تاریک انجم را گواه
شاهدِ قدرت بتو جلوه دهند — در تجسس درسِ بی‌پایان دهند
گاه ثوابت بین و گاه سیارگان — قطب و ذو ذنب و دیگر بیکران
شکل هر یک آمده از بس جدا — حالِ ایشان خوب می‌داند خدا
نظم و نسقِ قدرتی است رهنما — تو ببینداری شهاب ا[illegible]ت دا
کهکشان پروین آمده بی‌مثال — در شما[illegible]ده را مجال
آنچه این پیدا کسی کرده سما — پیشِ تو ظاهر شده صبح و مسا
بندگیِ او بکن در وقتِ شب — سینه‌ات روشن شود از فضلِ رب
جمله دانایان بگفت این راز را — وقتِ شب آورد آید از خدا
هست کس از بنده‌ام امیدوار — حاجتی دارد بمن او بیقرار
من دعای شب پذیرا می‌کنم — هم گنه بخشم و رحمت می‌دهم
این سبب است او وکیلِ بی‌بدل — رشته اش محکم دیگر است ذوالفضل
برق در ویرانه هر آب ر[illegible] — چند ساعت توبه گیر در راز جو

امتلائے شکم و نفس پروری

امتلائے شکم رنجے آورد — بارہا خواب پریشاں مے دہد
نفس را قابو بدار اے ہوشیار — تا نہ گردی تو برائے ناں خوار
معدہ چوں پر گشت از بار طعام — ایں سمند نفس باید بد لگام
جاذب سینہ نمی ذکر خدا — ہمرہ آت شیطان باشد بے حیا
او صدائے خوف در جانت نہد — فتنہ ہائے بعید پیش آورد
گاہ نماید باغ و گلہائے بہار — گاہ مکانے بد فضا باہم قطار
ونشرا گوید ببیں الطاف من — دوستدارم بایدت با من سخن
پیروی من بکن تو اے جواں — تو چہ خواہی از خدائے بے نشاں
گر تو جان خود سپردی با خدا — نفس را خالی بکن زیں ذکرہا
یاد رب را ورد کن تو اے عزیز — تا ز نور معرفت یابی تمیز
جسم خود را از غذائے بیکراں — دور دار اے صاحب والا نشاں
روح مردہ مے شود پر خوار را — طلب طاعت کے شود بیمار را
زیں سبب تو آب و ناں چنداں مخور — نے تواں از بندگی زادے بہ صبر
ہر کہ کم خوردن عبادت را ضرر — تا شود فی الفور رحمت بہرہ ور

رباعی

[illegible]
بو فراز دم ببیں تا بینی اے کار فاحش و عام
الحکم باعاصی نا لطف احسانی ہست یاد
ایں ہمہ دیدم بلیدی کم بیشی نیم

از روضهٔ تاج محل آگره چه سے توان خواند

گاه شنیدی یا که دیدی تاج را — شهرهٔ آفاق فخر آگره
ساخت این قبر را شاهجهان — بر سر جمنا وصیت دادشان
گفت بیگم این چنین تعمیر باد — تا کند با آسمان راز و نیاز
کثرت زر و جواهر شد نثار — تا بماند بهر این در روزگار
باغ و گلشن خوب ہے دارد بہار — صنعت دیرینه آید یادگار
در حدیث آمد که قبر عالی مساز — در محل خود را نمائی پاکباز

بعد از مُردن چنین این فخرها — خاک و آب و گوهر باشند در هوا
این چنین کارے بکن اندر بقا — نام تو زنده بماند در بقا
چون همه عمرت به بدکاری گذشت — این عمارت ها چه سازد نیک بخت
ناتوانان را به روزی بکار ساز — تشنگان را آب ده بخشنده نواز
یا برائے رهروان مهمان سرا — کن عمارت نام تا ماند بجا
چاه و مسجد راه پل طیار کن — نام تو جاری شود در هر سخن
یا بنا کن مکتب و دار العلوم — علم دین را نشر کن تا چین و روم
هر تو خواهی زاد در راه خدا — در عمل کوش و خود را کم شمر

قطعات

مشرق و مغربی ز شهنشاه گر [illegible]
باهم یکجش در [illegible] پیدا نشود گاه گاه
(دیوانی [illegible])

مغربی داند که من فن [illegible] قدرت ام
مشرقی فهمد که انسان آمده از بهر خدا
(مصنف کتاب هٰذا)

نشانات حرکت و زندگی

مشرق و مغرب نه گفته بندگی　　آفتاب آمد دلیل زندگی
گر نبودے آفتاب اندر جهان　　اندکے - بسیار بودے در نهان
جهل و ظلمت را بدان راهِ فنا　　علم و حکمت را بخوان نورِ خدا
نور سے سازد جهان را خوش فضا　　جمله حیوانات را داده بقا
روشنیِ مهر و ماه از ذاتِ اوست　　از همه عالم نهان تا هم نکوست
هستیِ دنیا ز آب است اے سعید　　زه آرد آب از لطفش مزید
گرمیِ خورشید بر بحرے دوید　　شد بخار بیکران بر کوه پدید
لعل و یاقوت از شعاعش آمده　　گوهر و مرجان عطایش آمده
مشرق و مغرب شمال و هم جنوب　　زیر و بالا یا کشتی نیز حبوب
جسم و روح از جمالش نور گیر　　عقل و دانائی و طاقت بے نظیر
آدم و حوا نماندے در عدن　　گر نبودے آفتاب اندر سخن
از کلام حق همین است آشکار　　بر رسولِ مجتبیٰ شد آن نثار
این بشارت مے دهند دم بیا　　مطلعِ انوار ربّ ذو العلا
بر ترقی هم [illegible] گرفته از همین　　خوشه چین شرعِ ختم المرسلین

رباعی

در جهان [illegible]
از ضیا و ظل [illegible]
[illegible]
[illegible]

ہر دم ذکر و شکر باید گفت

ذکر و شکرِ حق بکن اے کامگار — دین و دنیا تا بگیری استوار
نعمت ہائے بیکراں یابی مگر — زادِ آخر این بگفت اہلِ بصر
چیزے از دستت بده با عاجزاں — تا بحشر نعمہ یابی اے جواں
شکم سیرے کو کند خوابِ گراں — او چہ داند مفلس و ہم عاجزاں
دستگیرِ بیکساں باید ترا — ہم پناہ عاجزاں شاید ترا
عاجزے کو نام اللہ را دہد — بہتر از شاہے کہ ملکِ خود خورد
تا ترا آید مساکیں را بده — از پئے ناں ورنہ گردد ہی دہ بدہ
دادن و خوردن قوی نہ بندگی — شکرِ حق گفتن ہمیں است زندگی

چوں خدا دادت بدیگراں ہم بده — دہ فراواں در حقیقت ورکہ وہم
نعمتش را شکرہا باید مدام — لیک خود خوردن نیارد ہیچ کام
گر ز خوانِ خود رسانی با فقیر — زود تر خواہی شدن نامی امیر
در بده محتاج را مردِ قوی — اند کے دیگر قوی تر مےشوی
بعد دادن شکر ہم باید ادا — بعد خوردن ذکر ہم شاید روا
برق ہر ساعت بخواں الحمد را — رزقِ وافر چوں بداده حق ترا

اعتبار و تدبیر

[illegible]

حریت و مساوات بقول پیغمبران

کل مومن اخوة گفت رسول
این مساوات است یا زین اصول

حسب و نسب خود نیاید بکار
هان عمل صالحه مگر بهتر شمار

گو که حبشی آمده حضرت بلال
از عمل های نکو شد پر جلال

قومیت و آمیختهٔ از رود به هیچ
ور تنها نه فضول خود مپیچ

تا توانی خدمت انسان کن
دیگران را همچو خود احسان کن

یک جوان پرسید از حضرت مسیح
چیزی از تعلیم خود گوی فصیح

گفت بهتر از همه تعلیم من
یاد دار ای مرد دانا این سخن

هر چه خواهی تو سلوک از دیگران
ذات خود را هم از آن بهره‌دان

گر تو عزت می‌کنی عزت کنند
گر تو ذلت می‌دهی ذلت دهند

بهترین اقوال را تفریق کن
عقل را در فکر خود تعمیق کن

چون همه انسان به پیدایش یکی‌اند
شرف ذاتی درمیان چه آورند

این خودی را دور کن والصفات
تا که تو حاصل کنی راه نجات

بین تنازعه‌ها چه بر انداختی
جسم خود را قبله عالم ساختی

برق آمد خاکساری در جهان
تا به آخر منزلت گردد گران

زلزله در جاپان

نوزده صد بود و بیست و سه
ماه سپتمبر پدید آمد که درهم
جاپان را خراب ...
زلزله کرد ورق
مال و دولت شد تبه از بیخ تا بن
آدمی و دیگر به صبح هر دیار
... خوار
... نام
... بود ... نام
در نقش ... نام

کلام دهقانِ ضعیف با دخترِ خود در راه

از پئے تفریح بر هنگامِ شام | من نشسته بودم دیدم به گام
روستا دهقانے وجیه و زورمند | بر سرش بارِ گران و مستمند

در پسش پدرش برد و می گفت این | جانِ من آهسته رو. باشم قرین
گفت بابا تند و آ. دیرے مکن | منزلِ ما دور ماند در سخن
تا نباشد دزد گیرد بار را | سختے آید من لاچار را
گفت پدرش. من نخوردم خوفِ غیر | بر توکل مے روم. حالا. بخیر
عاجزان را حافظ است الله و بس | شو روان تا دیده با اصل پیش پس
در جوانی بار بردم من بسے | دزد دیدم من نه در راهم کسے
هر که حق غیرت گیرد به جور | دور از و گیرند قضا اقبال به زور
دخترش از گفتنِ او بیدار شد | قریه آمد. خانه را او پدیدار شد
خوب گفته پیرمردے هوشیار | تا توانی تخمِ نیکی را بکار
تا بدی نآید به پیشت اے پسر | این چنین گویند پیران باخبر
چون بدی کردی ز خود هم هوشدار | در بدل. یابی سزا از کردگار
تا توانی بر حق احسانے بدار | تا به نقصانت نباشد روزگار

از اہل و عیال غم مدار

اے شدہ غمناک از اہل و عیال — تا کجا زیں ساں کنی ایں قیل و قال
عمر بہتر صرف کردی در محال — دردم آخر ز پیری ہم منال
قادرِ مطلق دہد روزی ترا — دست کوتاہی مکن اے اہلِ سخا
در کرم باید نہ کوتاہی کُنی — زود باشد فکر را برہم زنی
گر تو وادی بیں دہد آخر خدا — او خزاین داشتہ لا انتہا
بخشش و احسان را ایجاد کُن — تا نہ بینی در جہاں رنج و محن
چوں شدی ممسک ز نعمت دور باش — در زمینِ شور دانہ را مپاش
از زکوٰۃ آمد فراوانی بہ مال — دِہ بحقداراں نہ بینی تو زوال
باغباں چوں شاخ زر قطعے کند — سالِ دیگر میوہ او اکثر دہد
چوں گرفتی از قضا خرچے بکن — با مساکیں دِہ کہ خوب است ایں سخن
بندِ زر نابد بکارے اے پسر — عاجزاں محتاج چوں گردند زر
بازے گویم بہ ذکر ای تمام — دولتت را صرف کُن ہر خاص و عام
تا بماند نام نیکت در جہاں — حاتمِ طائی بہ ایں شد بر زباں
بر تو حق ہمت را مدہ پستی تو نیز — یافتی از حق چوں بہ عقل و تمیز

رباعی

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

تحویلِ آیات قرآنی

الله الله این چه دور آید پدید — شد برائے قسم فرقانِ حمید
عالمان تحویل معنی مے کنند — مطلب آیات را یکسر خورند
این یکے گوید منم اہلِ قرآں — دیگرے آمد محدث بیش از آں
مطلبِ الله دگرگوں شد ازا — فرقہ ہائے بیحد و شد ردہا
ہر یکے گوید کہ من بر راستی — تو چرا افتادہ - در نار استی
صرف و نحوے را ہمہ دانند یکے — مے زند او عقلِ کم - لافے بسے
قاضی و مفتی جدا معنی کنند — صرف گیری ہا بسے پیش آورند
قادری و احمدی و چشتی — ہر یکے گوید - کہ من ہستم ولی
حنفیاں چیزے دگر آرند پیش — دعوئے بے سود مے آرند بیشتر
قاری و حافظ بودے بر زمیں — این کلامِ حق نماندے این چنیں
ایکہ قرآں را بخوانی خوب خواں — معنی و تفسیر خواں اے نکتہ داں
از برائے نفسِ قرآں راہ گیر — از احادیثِ صحاح چیزے پذیر
کن مطابق قولِ الله و رسول — از بیانِ خود نہ تو باشی ملول
برق مے گوید زقرآں ہوشدار — معنی و تاویلِ خود را دور دار

بے حیائی دختران در شرقی بلوچستان

اکثرے دیدم بلوچستان را　　هم بیا صحرا و ریگستان را

بے کنم حالات مشرق را بیاں　　دیدم از چشم خود هم هاے چناں

دختران زد ببیں تانگہ رواں　　تندے خواہند بسیار از رہرواں

دورسے تا زند و گویند ایں چنیں　　دہ کہ من ہستم حسین و نازنیں

ایں چنیں حرکت زبے علمی بود　　عفت و عصمت ہمہ باداں بے رود

گرچہ او بازی کنند از مسخری　　آخر ایں کار آید بدتری

بے حیائی پیشہ کردن اختیار　　ہیچ مذہب را نکے باشد شعار

حیرتے دارم کہ ملا بے محال　　تا کنوں دارند ایں رسمے محال

زیں سبب تعلیم دیں در دختراں　　بود لازم بر مسلماں را نجمیاں

دور کن ایں رسم بد را اے ظریف　　رکھ تو تہذیب را دائی لطیف

بچگاں آوارہ سے گردند ازیں　　نال بے گیرد فواحش بدتریں

بچگاں را علم دیں باید کنوں　　تا کہ بد رسمی نبیند اند فسوں

دختراں از علم دیں بیدار کن　　دور گردد تا کہ ایں رسم کہن

از پئے تمثیل برق آمد بیاں　　چوں بر آخر بود ہمچو کماں

بادِ شمالی چہ خبرے دہد

مژدہ مے آرد سحر بادِ شمال — بر گل و گلشن کند بلبل مقال

سبزہ مے جنبد بیں دِ حق نگر — مے دہد آبِ رواں ما را خبر
مور و ماہی پاکہ مرغانِ ہوا — مست مے گردند در یادِ خدا
ابر مے آید بجنبش ناگہاں — موسمِ گرما نہند پیشت نشاں
ایں ہوائے روح پرور جانفزا — کردہ ظاہر ہیں فضائے خوشنما
ایں دبستانِ جلالی را ببیں — با ملائک باش چیزے ہم قریں
گر خدا خواہی بد بدن بر زمیں — اندکے ہر روز در خلوت نشیں
ہم بہ بیں یکدم گل و گلنار را — مرغِ تسبیح خواں و بس ہشیار را
تا ترا چندے ببایدعقل و ہوش — مثلِ ہُدہُد یک زماں چیزے خموش
دور باشی زو داز مکر و ریا — نورِ وحدت تا کند سینہ صفا

خود شناسی بہترین کارے بود — اندریں راز و بنا ز حق شود
صاف دِل با پاکیزہ جان و نیک شو — تا کہ بینی خالقِ خود رُو برو
ہیچ گاہاں رحمتِ خلاق بیں — از برائے سجدہ زیبہ آور جبیں
بر حق یک ساعت خودی را دور دار — نورِ عرفاں را بہ بینی آشکار

اشارات باد جنوب به آدمی

این اشارت می‌کند باد جنوب — قلب را نی هیچ است و هم جنوب
موسم باران تمامی ختم شد — وان سیاه ابرے ہم رفته شود
وقت اوج رفتن و حالا چه کنی — دیده شد از تو چنین مردافگنی
وقت آسایش نه خود پنداشتی — یک منزل را همان بگذاشتی
آن جوانی بوده با موسم بهار — وقت پیری از خزان آمد شمار
در خزان کشتی نمی‌آید بکار — وقت درد و بدن که آید فشار
کن چرا از وحشت بیا با پست لو — توبه و استغفرالله تو بگو
هم بدرگاهش شوی امیدوار — تا نباشد مهلتی آید بکار
از محبت هم ساعت بندگی — بهتر از شاهی و در آگندگی
چیزی از وحشت بده خیرات را — تا قبول تو بود دست دعا
قادر مطلق اگر رحمی کند — چه عجب گر رحمتی و سینه دهد
الغرض هر وقت طاعت را بکن — در عبودیت شود حل سخن
خوب شیرین را به طاعت باختی — راه رفتن را چرا نشناختی
بکن [illegible] تا الی پاید و زار — تا توانی زود غفلت را گذار

رباعی

آدمی را هم محبت کن مدام
تا شوی مشفق [illegible]
از محبت [illegible]
از محبت [illegible] تمام

قطعه

تا توانی [illegible]
هم [illegible]
[illegible]

آوازهٔ مشرق چه می گوید

از طلوع آفتاب آمد خبر | عقل داری گفتنی کن سربسر
زادِ راه و روزی انسان کار است | کاهلی و غفلتی بیکار است

همتِ جاپان را باید بدین | هم تماشا باید آئین کار چنین
صرف در صنعت مگر کاری مکن | ذکر الله بهتر است در هر سخن

خدمتِ قومی و ملکی است راست | علمِ روحانی مگر لازم تر است
جمعِ زر را طلبِ دنیا تو بدان | وارثِ عقبی خدمتِ خالقشان

رفت جاپان از برائے علمِ زر | ملک امریکه زر او بیشمر
علمِ دین را هیچ او خدمت نکرد | طلبِ حق مانده به کاوش خوب بسرد

چون خدا خواهی درت ناپدیدار | این طلب را از دماغت دور دار
گر همه دنیا بدست آید ترا | چونکه استغنی خدا چه فایدست

زود تدبیر خیز و کاری دین بکن | از زر و مالت نیکی زاید سخن
در کنند غافل ز طلبِ حق بسر | طالب دنیاست گو با پیشتر

حبِ ملک و قوم را کمتر شمار | اولین است فکر عقبی یاد دار
برقِ این دنیاست در غفلت عبور | خالقِ خود را نه یادست و شعور

آوازِ مغرب برائے صلح و آزادی

بابِ آزادی و صلح کرده وا — وِلسن از مغرب بداده این ندا
هر فریقِ جنگ از خود دور رفت — صلح کردن را سخن منظور گشت
اکنون می بینم که رفته چار سال — آشتی کردن شده کارِ محال
هر یکی مکر و دغا پیشه شده — بین که روباه شیر در بیشه شده
بر معاهده هم نمی باشد قرار — هر یکی گشته بجائے خود خوار
شورش عالم طوالت گیر شد — راحتی دانی که رحلت گیر شد
دور شد از هر طرف خوفِ خدا — راستی بگریخت و جایش شد ریا
هر کسی خواهد بلندی نام را — حقِ دیگران خوردنش باشد روا
چون نباشد راستی در فعل و قول — آدمی افتاده در راه مثلِ غول
هر کسی راه کند غارت مگر — صبر چون کردی به انجامش نگر
برق می باشد که از خالق مگر — انتقامِ خوب می آید نظر

آوازِ کائنات چه می آید

این ندا گوید زمین و آسمان — حمدِ خالق را بکن وردِ زبان
نیک کاری کن که عمرت کمتر است — این فساد و شور باهم بدتر است
چند روزه زندگی هیچ است و پیچ — زود تر بگذار راهِ اینچ و پیچ
صلح با یا انکساری را گزین — تا ترا باشد ز هر سو آفرین
بعد ازین آزادی می آید بکار — هر چه خواهی کن به ملک ای هوشیار
برق آسایش ز دست خود بیار — راه می خواهی تو خود را نیک دار

از سفال هم چیزے سبق مے گیریم

گل چو آتش مے خورد باشد سفال — تو ز بسیارے مصیبت هم مثال

جام مے گردد بدست بادشاه — چوں خورد سنگے۔ بگیرد هر گدا

چوں گدا از دست خود بیروں نهد — خاک افتاده زمیں را مے رود

هم حوادث را بگیرد او اثر — سالها افتاده ماند بے قدر

بعد هم۔ صد سال مے باشد قرار — ایں حکایت را به خاطر یاد دار

محنتے باید کنی حق را ثنا — تا ترا حاصل شوند ایں رتبه ها

آدمی گر جهد نیکی مے کند — در بلندی از فلک بالا رود

ورنه او ماند گلے ناچیز تر — بے بنا بید۔ هیچ کارے ای پسر

گر کند مرده۔ خدمت را پیشتر — در بقا ماند۔ چو شاهے سر به سر

گر بود هم نفس شیطاں چند روز — گر کند حاصل صدائے ساز و سوز

زود مے باشد کند خود را هلاک — مرده سگ بیکار ماند زیر خاک

وقت مے آید که پیش حق رود — نامهٔ اعمال دست چپ کند

غم بخورد اهد خورد آں وقت شنیع — آتش پُر کرده در دوزخ وسیع

بحق مے باید کنی ذکرے به کار — تا بگیرے عبرتے از روزگار

رباعی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

الدنیا مزرعة الآخرة [illegible]

ذکر شورش موجودهٔ عالم

شورشی افتاده در عالم بزور ‌ ‌ هر یکی نالان ز دست ظلم و جور
این همه دانند ما خود کرده ایم ‌ ‌ هر چه کرده ایم خود بد کرده ایم
حق دیگر را یکی بخورد ز قهر ‌ ‌ و آن یکی دیگر کشد یک را بزهر
تا خورد حقش کند این غدر لنگ ‌ ‌ آمدم از دست او لیبیا بتنگ
آسمان چو دید این گرد و غبار ‌ ‌ کرد آن آفات بر آدم هزار
هم شد نه لیبیا را این فسق و فجور ‌ ‌ در غضب آمد مگر رب غیور

جای آتش می جهد جائی وبا ‌ ‌ مردمان از خوف شد شوریده ها
هندو و مسلم بجنگی آمده ‌ ‌ آدمیت را به یک سو داشته

مادر و دختر نفاق انداخته ‌ ‌ با پدر پسر جدائی ساخته
بار عصیان می برو سوی فنا ‌ ‌ از برای این زمین جنبد ز جا
بین رعیت تنگ کرده بادشاه ‌ ‌ زین شرارتها شیطان سے جو بیپناه
حکم مذهب دور افتاده ز ما ‌ ‌ خود پرستی گشت کرده جا بجا
گر همین جاری بماند راه و رسم ‌ ‌ غرق خواهد شد دگر دنیا به قسم
برق رحمت خواه از طرف خدا ‌ ‌ بین که روز حشر شاید شد بپا

رباعی

از فساد و رنج و غم ویرانه شود
دین بدعتها عیان پاشیده شود
از نظام سلطنت با شاه وزیر
بادشاه را ... عیش سود

حیرت انگیزے فطرت

گاه گاهے باشد که فطرت یک قلم — مردمان را حیرتے آرد بہم
این خبر اخبار اکنون داده است — دخترے ده ساله طفلے زاده است
اے عجیب دختر ہم گنگ است و گم — چیزے از صورت ندارد نقد و دُر
اے چنیں کس بے حیا در خلوتے — شهوت انداز و بخفیه بے کسے
طفلکے زنده به بخشا تو رفته است — پرورش سرکار خود بگرفته است
تا نباشد ضائع این بچه شود — آخرش بیتی سجا کارش کشد
پیشتر زیں سالها دیدم یکے — دختر دیوانه داده با کسے
نیک و بد را او نه پنداشته — بهر در لخت جگر بگذاشته
گفت خلقت چه پدر فرزانه است — مرد دانا است و زن دیوانه است
ماهے نگذشت این آمد خبر — او زن مجنون یک زاده پسر
در تعجب بودم و گفتم خدا — هر چه مے خواهد کند اے مرحبا
سفر کردم از وطن ده پنج سال — این حکایت شد فراموش از مقال
آمدم واپس چو اے اہل نظر — حاکمے تحصیل خود دیدم پسر
بر تقی چه گوید طبیعی این زمان — تا کجا است این زمین و آسمان

رباعی

مال و دولت جاه و حشمت هم فزون
دختر و فرزند را خیر جا و قیمت
پیدا و ق بادروان ان بے نمود
این همه اسباب بجا قیمت

بیان در مطالعهٔ هستی

اینکه در دنیا رسیدی - خوش بیا　　باز چو رفتی - آن‌ش کن صفا
زادِ راه برگیر - و در نیکی به پا　　تا نگیری شرم در پیشِ خدا
نیست بودی - هست کرده مر ترا　　چون بمیری - زنده آیی در جزا
گر گنه کاری زیاده از حساب　　تو گرفتارے شوی سوے عذاب
بعد از تکلیف در جنت روی　　گر کنی الله - الله یا نبیؐ
در همه عمرت بعصیان ساختی ز　　عاقبت دوزخ بیابی - باختی
غور کن آبا و اجدادِ خودت　　شوکت و شانے بایشان چه بدت
عاقبت در خاک رفتند اے عزیز　　تو روی هم پاے ایشان - بانمیز
خالقِ خود را مگر واحد بدان　　لاشریک و لامکان او را بخوان
مے کند پیدا از قدرت او مگر　　باز میرانند بحکم خود دگر
باز پیدا مے شوند همه مردگان　　جمع یک جایی شوند همه رهروان
در جهان نیکی بکن هشیار باش　　در محبت کردنش بیدار باش
پادشاهی و بلندی هیچ است　　وین خرابی است و راهِ پیچ است
برق گر خواهد خدا بهتر شوی　　واجبت آمد - که خود بهتر شوی

رباعی

گر گناهم سخت باشد رحمت تو برتر است
در پریشانی بدیدم راه تو بهتر است
چون شدم نادم - مگر رهبر رفیقی نشده
هر بلا پیش آمد من چه دیدم کمتر است

روزِ جزا مے آید

مرسلاں دادند یک سر ایں صدا — زود مے آید مگر روزِ جزا

ایں بدن پوسیدہ ہا ئے در قبور — زندہ خواہند شد مگر یوم النشور

نامۂ اعمال در دستت دہند — کردۂ خود را بہ پیشت مے نہند

ہر چہ کردی مخفی و ظاہر بہ بیں — ایں ہمہ کارا ند کردی بر زمیں

باش تو ہشیار اے مردِ ذہین ! — تا بر آئی در قیامت خوش جبیں

تا توانی نیک نامی ہا بکن — در ثواب آخری باشد سخن

حق بندہ و خدا را یاد دار — از عذابِ قبر باشی رستگار

جنتے خواہی عمل گیری درست — دوزخے خواہی کنی بد کار سست

از گناہاں زود خود را دور دار — نفسِ شیطاں را بہ ذلت در گذار

از بزرگان و کتب سود بے بخواہ — مجلسِ شاں رفتہ خود را دہ پناہ

بیں کم ظرفاں مرو ہشیار شو — را حتے یابی بسے فرخندہ خو

در فرائض خوب خود را چاق دار — شرم نایدتا ترا از روز شمار

فرق در حیواں و انساں بس یکیست — اند کے گفتم مگر ایں از بسیست

بر ترقی مے آید ہر روزے یوم دین — در فلک باشی ملائیک را قریں

رباعی

[illegible]

موازنهٔ تقدیر و تدبیر

تو نه میدانی مگر تقدیر را عقل داوند تو بکن تدبیر را
گرچه قدرت می‌کند هر کار خود تو نباشی یک زمان بیکار خود
دست و پا بت می‌دهند چیزی نشان عقل و ادراکت نماید یک جهان
این همه اسباب بر قسمت مزن ای برادر خیز و چیزی خود بکن
گرچه می‌راند قضا کشتی بر آب رهنمائیش آدمی شد ای جناب!
من همی دیدم بآن جنگِ فرنگ قوم انگلیسه رسیده چون به تنگ
پای رفتن ماند و هم راهِ گریز جرمنی لاریب کرده رستخیز
لائیڈ جارج گفت قسمِ تاج را پای مردی باید افواج را
روی همت کرده خود را فتح داد مردِ تقدیری به حقش ره نهاد
آمد امریکه زِ مغرب در دوتر جنگ هیبت ناک آخر شد بسر
جرمنی بر فوجها عزه نمود عاقبت برطانیه بازی ربود
بین فرنچان رو هری برپا ساخت هرطرف افواج او به ملک تاخت
خانه جنگی پی شود در ملکِ او پادشاه ولیم نه مانده روبرو
بر حق سکاری کن هدار اضی شود در لیپش تقدیر هم شامل بود

رشک و حسد کرا گفته؟

علم و دولت از خدا داده شود — بے خبر بر رنج آماده شود
هر کسے را مے دهد خالق غذا — پس حسد کردن بگفتند ناروا
صبر باید در خودت باید عزیز — تا ترا مخلوق داند پُر تمیز
از دلِ خود رشک را باید زدود — تاکه از دیگران ترا زاید سرود
گر کنی محنت تو هم یابی مکان — کوششِ باید به اسبابش روان
از عداوت بد نظر کردن خطاست — دیگرے را غم رسانیدن گُنا است
گر تو خواهی علم تو گردد فزون — در مطالعه سعی کن از حد فزون
گر تو خواهی دولت و فرزند را — خدمتِ انسان کن اے بے ریا

چو خدا راضی شود بهتر دهد — هرچه او خواهد میسر مے کند
جهد کُن بعدش توکل بر خدا — نیست ناممکن شود حاجت روا
در دلِ خود کن دعا صبح و شام — از برای برکت و خیرِ انام
حسدِ تو کارے ندارد نیک بخت — پس چرا دل را کنی چندان سخت؟
مسلمے را عز و جاه برکت بدان — رنج کرده خود بجو نکبت مخوان
برقؔ گر تو زیر دستی غم مدار — بعد چندے تو شوی غالب شمار

در بیانِ اعتدالِ زندگی

گر تو خواهی اعتدالِ زندگی — تو مشو غافل ز کارِ بندگی

خدمتِ خالق بکن لیل و نهار — در عبادت ناتوانی دل مدار

خدمتے باید کنی مهماں را — یاد داری بهرِ حق احسان را

گر خودت مهمان به باشد بے نوا — ناں بده در دستِ او اے بے ریا

دوستت باشد به تنگی هر زماں — یاد دار ایں نکته بے شک مهرباں

در امورِ سلطنت و خلے مده — دل به شر و دشمنی هر گز منه

تا توانی شور و شر با کس مکن — راست رو و راستی گیر و سخن

علم آموز و عمل کن اے جواں — تا به پیری خوش بباشی در جهاں

دیگراں را هم مدد در کارِ خیر — کن که خویشانت شوند آں جمله غیر

حقِ غیراں را نظر کردن خطاست — از ستم ماند جدا آں کس صفاست

محنتے از دستِ خود کن اے عزیز — روزی ات حاصل کنی با صد تمیز

خیر و خیرات بده حق دار را — تا توانی خوب راضی کن خدا

صحبتِ نیکاں بگیری استوار — از بداں بگریز چیزے غم مدار

بهرِ حق چوں دادت خدا انگشتے گدا — اول از خویشاں سلوکے یاد دار

مثل

ایام تو در باشد و در دو بین اجل
مال و دنیا را همه گذاشتی با اعمال
روزی ات در کار با شد ارزان
شکر در هر ساعت کن عمل
غنی کسی در دست ... است
آدمیت از اتفاق ... رسی

نصیحتِ دختر ده به پدرش برائے منع فضولخرچی

در دهِ ما دختری تا کتخدا — بود دانشمند صاحبِ عقل و رای
پانزده ساله بعمری بود و بس — تا کنون بر فهمِ او نرسید کس
شادیِ ختنه زِ طفلی آمده — پدرِ او یک طائفه را خواسته
کرده وجد و رقص را سامان بهم — دختری آمد به پیشش چون صنم
گفت بابا این فضولی را گذار — در دلم تجویز گشته آشکار
گر ببخشی - بر تو ظاهر شی کنم — مطلبِ خود را به نهمت آورم
در جوابش گفت پدر رسش برملا — گو چه گوئی دختری بدتر بلا
گفت دختر بگه ام شیرین زبان — از طوائف بهترین است غزل خوان
زیور و خلخال او آوازه دار — ساعتی جنبش برد از دل قرار
شکل من بین دیده زینی میکند — رقصِ ما طائفت که بیند زر دهد
هر دو با خوشنود محفل را کنیم — دامنِ ما را بهرِ زر پیشت نهیم
دولتِ خانه بخانه آید ت — از فضول رسم چه می ترا هرت ؟
گفت پدرش این سخنها خوب است — لیک ترکِ رسم نامرغوب است
حیف بر عقلِ چنین کس آدمی — کمتری دارد قیاس و مردمی
مرد این دختر ز ایام مدید — تا کنون خلقت کند با دانش پدید
برق این پند است از وی یادگار — می کنم بر روح او رحمت نثار

عزت طبقهٔ لطیفه باید کرد

اولیا و انبیا از زن شوند   شرعِ پیغمبر به خلقت مے دهند
این همه مخلوق پیدا در جهان   ظاهر آمد حق - که از شکمِ زنان
احترامِ زن بباید مر ترا   تا اد و پیدا شوند اهلِ حیا
علم و تعلیمے بده در دین خود   تا نگاه دارند خود آئین خود
جاهلیت آدمی را خوب نیست   پیش دانا این سخن مرغوب نیست
در امورِ خانه باشند هوشیار   تا ترا آسان شاید کاروبار
گر دهند تعلیم بچه در امور   مے شود اولادِ صالح را ظهور
نان و نفقه را بده - سستی مکن   عزتے دنیا ندارد این سخن
شاد یے دختر ز صالح کن مدام   تا که بینی دین و دنیا نیک نام
مادران را عزت و حرمت بکن   چوں رضا خواهی - مناسب این سخن
اولین آموز علمِ دین را   بعد ازیں خواندن نوشتن هم روا
بهترین زن است دانی هوشیار   آنکه از اولاد گیرد نیک کار
بهترین مونس به سفر و هم حضر   زن همیان تو همیشه اے پسر
بکن باید خوش سلوکی با زنان   نیک نامی بایدت گر در جهان

در صفتِ ماهِ رمضان

ماه رمضان را مگر عزت بدار بیکساں را دہ طعام ای نامدار
در نماز و بندگی شو ہوشیار در قیامت این عمل آید بکار
شکم خود را پُر مکن ہشیار باش دِہ مساکین را بکثرت بار بار
سیر چون گشتی ہدایت شد جدا چارپائی خفتہ را آید ندا
این خراب است خوابِ تو اے نوجواں نفس را سیری مدہ از آب و نان
بلکہ تو برخیز۔ از بہرِ نماز با خدا باید کنی راز و نیاز
آمدہ قرآن۔ بر ذاتِ رسول ہمدرین ایام ہا وارد اصول
عابد و زاہد تو اں شد متقی صوم را گر مدعا دانی قوی
در عبادت کن خودت را خود قوی تا کہ داخل زمرۂ پاکاں شوی
گر تو ہستی سفر ہم روزہ رَجا ترک آمد واجبت بہرِ خدا
بعد واپس کن ادا فرضِ قضا یا مساکین را بدہ چیزے غذا
جملہ بیمار و ضعیف و ناتواں شد معافی دار الحق اے جواں
گر بدارند خوب مے باشد صواب ہاں مگر لازم نہے آید عتاب
بحق عید آمد برائے روزہ دار نے برائے آں کہ شد روزہ خوار

رباعی

آدمی را می نباشد عزم غدار
چون بہ پیری شد بروزہ ناچار
ہر زد و پیرت مے پیچ برآمدہ
گر بیاید تا عدد برابر سوش گذار

در توصیفِ ماهِ محرّم گفته شد

آمده ماهِ محرّم - کن قبول　　سرگذشتِ دردناکِ آلِ رسول
کافراں کردند بند آبِ فرات　　تنگ شد ابنِ علی والا صفات
بچگانِ معصوم آبے خواستند　　در جوابے تیرہا بگذاشتند
یاد سے آید چو سانحۂ کربلا　　یا حسیناً ے کنم من ہائے - وا
قید کردہ دختران بے خطا　　شترہائے ساختہ زین العبا
سوئے کوفہ بردند پائے پیاد　　ایں مصیبت ہا چہ کم اند بار یاد
یاد داری آں ستم کردہ یزید　　صاف ے گویم کہ او بودہ پلید
بیعت خود خواستے - از شاہ حسینؑ　　با عشش واقعہ شدہ ایں شور و شین
آل و اولادِ نبی است بے ریا　　پاک در او صاف جملہ با حیا
بندگیٔ فاسقاں رد کردہ اند　　گوئے در عالم ز رحمت بردہ اند
حرِّ اولادِ علی ایماں داد　　مومناں را تحفہ داد ند یاد
یعنی صد بار بر شمرِ لعین　　او کہ مارا ساختہ جسم حزین
یادگارِ واقعہ ور مومناں ز　　تازہ ایمانی کند باعز و شان
روزہ ہا دارند اہلِ خوف ازیں　　عشرۂ اول اجابت را قریں
آب و تا نے ے دہند با عاجزاں　　ایں عبادت شد برائے صادقاں
برق تازہ ے کنم ایمان را　　گر دہد برکت شہیدِ کربلا

ذکرِ در تجارت و نفعِ حلال

سود خوری آفت ایمان است — گر بخوانی ثابت از قرآن است
ہر کہ مے گوید چو از سود را — او غلط فہمیدہ این بہبود را
سود خوری را ایدان قسمِ زنا است — منع کردہ صاف از قسمِ گنا است
در تجارت باید کسبِ حلال — غلّہ و پنبہ خریدن خشک سال
استخوان و چرم بگرفتن حرام — در تجارت نفع گو باشد تمام
قرضِ حسنہ گفتنہ اسلام است — انحرافش بدترین انجام است
گر خدیجہ قوم را داری بدست — قرضِ حسنہ تو بدہ اے نیک بخت
سود خوردن است کارِ مشرکاں — تو مرو ہرگز براہِ کافراں

مشرکاں را سود دادن ہم حرام — ہر کہ این کارے کند کارش تمام
دین را بہرِ تجارت رد مکن — تا توانی دیدہ کارِ بد مکن
گر کسے از سود گشتہ مالدار — عاقبت بینی کہ مے باشد خوار
از شراب و نشہ خود را دور دار — زین تجارت ہا بخوانی زیہنار
غلّہ را ہم جمع کردن نا سزا است — نفعِ سالِ دیگراں ہم ناروا است
برق مے باید کہ کارِ نیک گیر — تا خدا اے خود بیابی دستگیر

علا و جلال اسلام
دولت قرآن عرب را زندہ ساخت
پیش قدر و درجہ تا پیمان نا حق
از محمد شد گفتہ خود کردہ و قرون
بالله او ما گشت ہم پیشش زبان
حکمت و دانش بہ پدر و پسر شد مبینم
از غنی او گردد دینار ا مطلع

دنیا به امید قائم است

گر نبودے از امیدت انتظار — زندگی را خوب کردی خوار

بهتر امید به کار نیک است — زود مے باید کہ گیری تو بدست

هم کن امید باطل درگذار — وقت را در غفلتے ہرگز مدار

چند امید اندر دنیا بحال — یک ضروری راہ بده در دل مجال

چوں توانی کرد از غفلت دست — بایدت دیگر گرفتن زود چست

ہفت صد امید مے باشد خراب — در خرابیہا مکن جانت عذاب

گر کنی نیکی توقع نیک دار — گر بدی کردی نباید ہیچ کار

فکر عقبے بایدت ہر دم ترا — تا ز زاد راه گیری برگ ہا

این امیدت ہا مے باشد تمام — تا وصال قبر گر باشی به کام

فکر عقبے بایدت ہر دم ترا — تا ز زاد راه گیری برگ ہا

این امیدت ہا مے باشد تمام — تا وصال قبر باشی به کام

فکر روزی آں جہانت بایدت — صبح گیری شام دیگر شایدت

گر ترا حاصل شود چیزے زرق — خود خورد ہم گیر دیگر مستحق

شکم سیرے خودت تا بد بکار — زندگے چند روزه یاد دار

برق امید خدا را پیش کن — او برائے رحمتش باشد سخن

رباعی

چو گردوں ہمت کن شعلہ پیدا بلند
زیر غفلت نیستی صد گونہ گر یا بزی
بس جرأ کامل شدی بر خیز و محنت ہا بکن
گوہر مقصود را حاصل کنی با زیری

از نرگسِ کوهی چه توان خواند؟

سخت جانیهای نرگس را ببین — دشت و صحرا مسکنش کرده گزین
موسمِ گرما چون باشد تیز تر — زر درو خود رو بیابید در نظر
خوب می‌چسپد به نزد سبزه‌زار — از تپش کرده خودش را او قرار
یاد می‌آید ز کشتِ زعفران — فرش خاکی را دهد عزت گران
آب و شبنم را نه پروا می‌کند — همتِ خود را ز پای خود نهد
گر تو می‌خواهی که باشم در جهان — نرگسی عادت بگیر ای خوش جوان
کارِ خود را بر توکل درگذار — کن ز چیزی هم قوت با هوشیار
جز به محنت تو نخواهی سربلند — پیش مردم هم نباشی مستمند
در عمل‌های نکوئی کن دوام — از ریاضت مرد می‌باشد تمام
گر تو بگریزی ز محنت ای پسر — از توکل هم نباشی بهره‌ور

حاجتِ مردم مدارا بی مهربان — جان با فیها نکرده ناتوان
کارِ خود چون مثلِ خود محکم بگیر — تا کسی را تو نه دائی دستگیر
برتق برپای خود استاده شو — بهترین جرأت الدین و بجه مهجه

رباعی

[illegible]

محبت با بنی آدم فرض است

از بنی انساں محبت کن مدام ... تا شوی مقبول پیشِ خاص و عام

در عبادت لطف حق باشد قوی ... بهره ور گر از محبت هم شوی

از محبت امتحانِ دوستی ... ظاهرا گردد بوقتِ مفلسی

گر تو را گیرند دستے از کرم ... بهترینِ دوستاں اند لاجرم

بے غرض گر مهر مے آرند بیش ... تو یقیں داں دوستاں هستند خویش

بعدِ مطلب گر عزیزاں بد شوند ... از ولیت ایں دشمناں کمتر نیند

از یتیماں هم محبت باید ت ... با مساکیں رحم و الفت شاید ت

دشمناں را از محبت خویش کن ... ایں چنیں گویند همه اهل سخن

از درنده اُنس کردن خوب است ... صادقاں را ایں عمل مطلوب است

تا که در رفته شود در زندگی ... رام کردن است اصولِ بندگی

بچه از مادر بود مانوس تر ... گرچه او آید بیروں صلبِ پدر

الفت مادر اسیرش مے کشد ... اثرِ شیرش تا قیامت مے رود

خلق دنیا را محبت کن نکو ... عزت و حرمت فزود هم آبرو

بهر حق باید ایں سخنها یاد دار ... تا که آسایش فزود در روزگار

نتیجهٔ صحبت ... فطرت

اجرام فلک در کار خود هشیار اند

دیو و ملک هم ز حق بیکار اند

آدمی است که بر ره قدرت ... [illegible]

از جام ... مست و هم سرشار اند

مکافاتِ عمل ضروری است

هرچه در دنیا کنی غافل مشو — این عمل های تو آیند روبرو
کارها مخفی که کردی یاد دار — پیش می آیند تا روزِ شمار
آنکه حقِ غیر را گیرد به جور — یا بگیرد از فریب و هم بزور
حاکمانِ ملک گر باشند خبر — می دهند بهتر سزایی زود تر
مالِ مردم را به چالاکی مگیر — هم درین دنیا شوی بدتر فقیر
ساده رو آزاده رو ای هوشیار — یارِ عصیان را بزودی دور دار
مردکی در خانهٔ ممسک برفت — وقتِ شب مهمان شده ای نیک بخت
چو نخفتند در خانه دار را — از زمین برکرد او بهرِ دغا
پیشتر از صبح گشته او روان — در رهی بگرفت زر در کمر آن
عاقبت گم کرده راهی شد اسیر — حاملان بردند پیشِ نیک وزیر
مال و زر از کمرِ او بر آمده — کار دار پی غصه در برخواسته
شد سزایی سخت او گمراه را — عمرِ خود برباد کرده در سزا
از مکافاتِ عمل غفلت چو کرد — پیش او آمد بدانی نیک مرد
بر تو در دنیا سزای می دهند — آنچه باقی ماند در عقبیٰ کنند

راه در بیم ظاهری ناپیدا هزار
در فراغت جمع را امیدوار
چون شود وسعت ز فنای کارکن
تا بنا شی پیش کس امیدوار

شاهی

از قبرستان عبرتے باید گرفت

گذرِ من گاہے چو قبرستان بود — دل ز عبرت شد بسے آگاہ شود
الله الله مے کنم این دیدہ حال — خوف بسیار است با سقطِ مجال
یاد مے دارم ز رفتن زندگان — این چو من بودند ہم با عز و شان
حکم اینان مثلِ شاہان بودہ است — ہر یکے الحال خاک آسودہ است
من دعائے مغفرت پیش آورم — خود بخود زیں پس بیابد این سرم
در دلم آید کہ آخر تا کجا — بے نیازی کردہ من مانم جدا
روزے آید کہ من خاکے شوم — دیگراں آیند گریاں بر تنم
این دعائے است یا رب پیش تو — در قیامت نیک آیم رو برو
اعتقادے کردہ بہ خیر البشر — خندہ ز تو برسم چہ خنداں سر بسر
من نخواہم در رہِ شیطاں روم — بلکہ در راہِ حقیقت پے برم
چوں بدرگاہِ تو آیم خوش شوم — از پئے نیکاں بہ جنت در روم
از گناہاں یا الٰہی دور دار — بندہ را در زمرۂ خاصاں بیار
گر گنہگارم امیدِ مغفرت — بندہ خالی نیاید از درت
بہرِ تو در درگاہِ او سجدہ کنم — قبلہ دیدہ جنبد این تنم

رباعی

اتفاقے کن ز قومِ خود مدام — جمع کن افراد را از خاص و عام
در مصائب کن مدد حتی الامکان — تا قوی باشی تو اے عالی مقام

بیکاری و افلاس

مفلسی آید ز بیکاری مگر — محنتے باید کنی تا اے پسر
از مشقت راحتے آید فزون — بهر دولت این مگر آید فسون
سست پے منزل چه گونه طے کند — در سرائے بستر راحت نهند
کارکن از دست خود چیزے بری — کشت ناکرده چه چیزے بدروی
گفت دانایان که بیکاری خراب — آخرش بیمار مے باشد شتاب
از تهیدستی بیاز آیے مرد — چیزها دیده شرمسار بی مجو
دست داری هیچ کن بهر غذا — دست خالی مے شود آخر گدا
از در تو دیگران گیرند سود — گر تهیدستی چه ور خدا هی رود
مفلسی بد تر بلائے در جهان — کس نه پرسد برائے نیک نان
بهر عزت مے شود از دولتے — این شود حاصل مگر از محنتے

خود انکاری و همدردی

گر خدا خواهی خودی را هیچ دان — عاجزان را خدمت باید گذار
در خودی بودن ز کثرت بد نماست — هر که خود را کرد بهتر کمتر است
تا توانی کبر و نخوت را گذار — تا ترا راضی شود پروردگار
دستگیرے عاجزان شو اے جوان — دیگرے بهتر ازین کارے مخوان
از همه مخلوق خود را کم بدان — بایدت خدمت کنی از ناقصان
بیکسان را خدمتے باید مدام — تا شوی تو پیش خالق نیک نام

کثرت معابد و نمازی ناپیدا

بس عجیب و دردیست این جا آشکار
یک نمازی نیست و مسجد صد هزار

جاهل و نادان بوده پیشرو
بهر نان باشد امام نیک خو

نام الله هم نمی‌دانند صحیح
قاضی و مفتی بیابید او صریح

ما به مسجد ها بچه گوشه رویم
در پسِ نادان سران چون بهیم

هر یکی مغرور و جاهل سرفراز
همه‌اش کردن غلط رسم نماز

می‌ندانند – گفتِ الله و رسول
در عمل زو هیچ نتوانی وصول

از عبادت جنگِ نادان کرده اند
بی سبب تکرار هردم گشته اند

ترک کرده از خودی این مسلمی
او چه می‌داند ز کار مومنی

معنیِ "بسم الله" را کرده غلط
او چه داند کار دین ای خوش نمط

زین سبب خود را اگر هشیار دار
کن نماز حق بجا نه با قرار

تا کسی از تو نگیرد خُرده را
پیش امامت چو آنکه آمد مرده را

زنده دل باید که آموز قرآن
هم حدیث و فقه دار و بر زبان

از غلط تحویل خود را دور دار
هان رضای حق بجوای هوشیار

برق، در سکار رشته بیت شو صفا
در پسِ جاهل مکن تو اقتدا

مدارجِ ترقی دنیا

اولیں کارے برائے دین کن — ایں ترقی بہتریں در ہر سخن
چوں شود دینت سلامت در نگاہ — واں کہ حاصل شد فزوں تر پائے گاہ
بعد ازیں ہنرے بیاموز اے عزیز — تا ترا روزی رسد از خویش تمیز
گر زراعت بے کنی ہمت بداز — بہتریں حکمت ز عقلِ خود برآر
غلہ ہائے خوب در وسعت بیار — بعد ازیں گاؤان و خر محنت شعار
از فضولِ خرچ خود را دور کن — ایں ہمہ گویند دانایان سخن
آبپاشی را وسائل صد ہزار — دو سہ دیناں گیر مرد استوار
ہم تجارت کن مگر وقتِ فراغ — تا دلت غمگیں نباشد ہمسرِ وارغ
شو سراسیمہ نہ بہرِ چاکری — بدترین کسب کسبِ نوکری
چوں شود دولت پیشِ توانگراں — دہ بدگراں - خود بخود نوائے جواں
پادشاہی است - خود آزادگی — زر بجو - حاصل شود آمادگی
ملک مے باید غریباں را بدہ — بخشش خود را فشاں ہی دہ بدہ
جمع مے باشند صدہا مرداں — پیشِ تو امداد دہ - فریاد خواں
بر ترقی مہانی بکن - اندازخواں — نامِ تو شد پادشاہے حکمراں

آوازهٔ همه اوست

چوں شدم سیراز جوانی از بدن آمد ندا — وقتِ پیری آمده هشیار شو اے غافلا

از پئے روزی سر آشفته ببیں اہلِ وطن — ساخته سامانِ خود طیار آمد قافلا

زادِ راه طیار کن سفرے دراز آمد کنوں — منزلے دور و طوالت پر خطر اندر راه را

در عمل چیزے بکردی نامرادت آرزو پیش — عمرِ خود را در غلط کاری کجا است انتہا

پیش رویاں گفته اند زودی بکن کاہل مشو — سست بے بودی که وقتِ آخری شد رونما

ایں فنا فی الله مقامے روبرو بینت آمده — ہستیِ ناقص گذشت و آمده راهِ بقا

ایں بدن نازک رود الحال در خاکِ سیاه — کرمکاں خورده کنند از آب و گِل کرده جدا

برق باید فکر کردن پیش از دستِ اجل — فرصتے را داں غنیمت یاد کن ذکرِ خدا

پردهٔ غفلت دور ساز

ایکه خود را ساخته پابند در حرص و هوا — تا کجا باقی بدبینیاں سرکش و آزاده رائے

انتظارت مے کنند ارواح در راهِ فلک — شو کمربسته که آ سفر آمد ایں صدا

کاروانان مے کنند آوازِ رحلت هر سحر — ناله و فریاد کرده - و مے دمد - بانگِ درا

رختِ خود بربسته ایں طرح اقامت در سرائے — دختر و فرزند ایمنی - زِ خود مانده جدا

هیچ کارے ایں نے آید تعمیرِ مکاں — یا غلاماں و کنیزک - پہرهٔ گر - خواجه سرا

چوں شود چشمت ببسته عالمِ دیگر اں شود — هیچ خواهی خورد زیں اعمالِ ناقص یا سزا

برقِ شکرے مے کنم توفیقِ حق همراه است — ورنه کار هم تا کجا رفته زِ بد کردار ها

ترانهٔ آبشارِ کوه

اے عروسِ خوش لقائے آب دریا پیش آ
سبزه زارت روح فزا دره وادیهائے پُرفضا

من نثارِ تو شوم - اے کوه کن شیرین ادا
چهرهٔ ماهتاب گون لرزنده در نازک ادا

چون ترا بینند - انسان و پری جن و ملک
از سیاه و سرخ و ابیض سنگ خورده ضربها

واله و شیدا شوند - دیده بهارِ دلستان
آب در پستی رود - افگنده رعبِ هول را

این متانت در روانی حورِ جنت را پسند
رشکِ خواهد خورد از خاموش ماندن زیرپا

صورتِ ارسال - از دامانِ کوهی شد فزون
آبِ چشمه - شاهها اند هم نشینان دلربا

غنچه و گل هائے کوهی عطرِ افشانِ تو اند
با چنین اسباب کردی خوب جانت را جلا

طائرانِ قُدس مے آیند از عرشِ برین
حمدِ حق بشنونده از آب زمین صبح و مسا

ایکه تو هر وقت خالق را ثنا ها می کنی
آمده الیاس و مجنون کرده با هم وصت ها

آهوئے مشکین ز نافه از بر آئے چند
مستِ وحش گردنده بر تو دیده ام صدبارها

خضر هم در آبداری کمر بسته پیشِ تو
با سلیمان آمده بلقیس هم با صد ادا

مردمانِ دور مے آیند - نزدیکت به دید
انبیے " سبحان ربی " من شدم نغمه سرا

الله - الله - این چه منظر خوب و دلکش آمده
بر زمین از بهر تفریح - آدمی را غم زُبا

برق گون تا بنجر بدیدم - دیده ام بسیار کوه
آب دریا یاد و نده پُر لطافت - خوشنما

از مور ناتواں چیزے بیاموز

چیزے آموزی ز مورِ ناتوان | کارے آید ہمہ عمرِ گمراں
این بخے دارد گمر آئین را نہ | مے کند کارے بفہم و عقل ورائے
در قطارے می رود با ہم نشین | از پئے محنت ہمیشہ ہم قرین
آمد و رفتنش مگر با قاعدہ | ہیچ حرکت ہم نشد بے فائدہ
گر برا ہے مردہ مے آید رفیق | مے کند او را بہ خاکے خود عزیق
گر شود بیمار ہمراہے براہ | حال مے پرسد ز بیتابی ورا
اتفاقِ مور ہم مشہور است | عقل پختہ است گو کمزور است
آں بیاموزی نصیحت ہم ازو | اتفاق و مہر را لبس کردہ خو
اشرف المخلوق گفتہ مر ترا | کمتر از مورے بہ بینم ہر کسرا
جمع آرد مورِ دانا اے جواں | تا خورد در موسمِ سرما نہاں
گرمی و سردی بدا ندمو ہیں | تو ہمیشہ اے بہ سستی جاگزیں
در کفایت و اشتن چیزے بکن | محنتے آور مگر غفلت مکن
بہر دانائی بکن چیزے بدار | تا بہ سختی زود مے آید بکار

رباعی

چوں ہمہ اسباب روزی بر کشتہ انسان زمین
پیدا کرد از انعام یزدان [illegible]
فاقہ بیچارہ در من چوں [illegible] از طرف کسان
[illegible]

[illegible]

در بیانِ سختئ موسم گرما

موسم گرما بیامد، سخت آمد آفتاب — هر سگے را در بدن پیچیده پیچ و تاب
باد بیرون با ہواے گرم آورده زبوں — از جوانان در گذشته آب رنگِ شباب
بعد از دو پہر گر پاشے روے در ریگِ خشک — آبلہ گردد ہمیدان این شده مثلِ کباب
از تپش لرزان ہراسان ہیں جوانانِ چمن — غنچہ ہا ہم شده آتش گرفتہ ہوے تاب
آب با خوردن و بس کردن نہ امکان دو شد — برف و شربت تشنگان را می‌نماید چوں سراب
از تپش آمد ہوا ہا کوه ہم شوریده سر — ہم بلندیہاے آبی تشنہ سے مانند حباب
جامہ ہاے نرم گرمی را کشتہ آسیب وار — تا چہ آید ایں لباسِ سخت اے والا جناب
زود مے خواہیم ابرِ رحمتش از آسمان — آتش انگیزد ہواے گرم ہا در خفتن خواب
چوں نوشتہ مے کنم تحریر بر کاغذ کنوں — عرق ہاے مثلِ دریا مثلِ دریا ماندن کتاب
زندگی دشوار شد، ایں حال درمیان ہا — قلبہاے گشتہ اند تنور لا جواب
ہمق مے باید تو اصبرے ز حکمِ رب ہنوز — آسمان ایں کثافت خورده آرد سحاب

رباعیات واجب العمل

حبِ وطن

فرقِ ہندو و مسلمان دور زن — تا بیابی راز از حبِ وطن
در تعصب نامده ہرگز سخن — در محبت باش گویا سر فگن

بیوگان

بیوگان را دستگیری اے جوان — ہمتے یابی مگر از آسمان
ایں ستمدیدہ آمده لازم ترا — تا رضامندی حق یابی مہربان

خطاب رب العالمین به شاعر

ندای خدای پاک شاعر را چه فرماید — نظر آن بین همه حالت که فکرت را بفرماید
بگفته حق که خود شاعر نخواهد چنان گردن — که دیگران را نصیحت گفته طرف خود بفرماید
گهی بر آسمان رفته تکلم با ملائک شد — گهی بر پای خود مانده ضلالت را بپیماید
ازین شاعر چرا سان باش چو خیر تو خواهد کرد — نمی داند که عزت چیست و نکبت بیا ساید
اگر خود فتنه زمین کرده عیاشی پیشه او باشد — همیشه اهل زمین گر فتنه خلق بنماید
کلامش سر دارد آنکه از من است ذاتش — که در بستان عالم بلبلی تقدیس آراید
بگوی ای برق نادان تو کدامی شاعر هستی — کلامت زیبا نشکر که کلام خلق آلاید

غزل در جدائی و خاموشی

صبر من در هجر تو ای یار هیچ آسان نبود — مرغ دل پر پرید و منزل را مگر پایان نبود
فرط خاموشی به هجران جنون پامال ساخت — رخ نموده رفت گویا چنین شایان نبود
راه و رسم دوستی مجبوری ساز و را — در شب تاریک مرد این چنین گریان نبود
همزبان را پاس داری هر سبب لازم بود — در نظر عقل تو این نکته گو پنهان نبود
کشتی عمر روان در بحر غم افتاده است — ساحلی تا دیده را جز حسرت ساحل نبود
گوشه چشمی بسا کن عمر تو باد دراز — انتظارت بیش ازین ای جان جانم تنها نبود
برق شد سرشار در یاد تو جام بیخودی — مسکنت خو کرده را گو صحبت رندانه نبود

نمود ظاهری

در نمود ظاهری خود را مساز   من ز حکمت وا کنم یک باب باز
ظاهر و باطن مگر یکسان کنی   تا ترا گویند مرد پاکباز
بر تو باید راستی در هر سخن   ترک دم بازی بکن بهت دراز
از خوشامد راستی ماند بعید   دار خود را اے برادر بے پناه

خودنمائی و کبر

خودنمائی مے کنند کم مایگان   گر تو دانائی سرافرازی مکن
گر خدا دادت سرافرازی بجست   انکساری زایدت قدر و سخن

چیستان یا سایه‌بان

جامه‌ی پیچیده بر تن با حدید   موسم سرما سے بکنے آید پدید
لیک در گرمی و باران آمده   دو بنے راحت رسانی ز جدید

جیبی ساعت

دیر شیشه سوزنے سرخ و سیاه   جنبشی دارند گرد دار تو یکتا ه
گر بداری شوق در تقسیم وقت   گیر آن را ده به جیب خود پناه

الله تعالی بر کسی فواحش اجازت نداده

یاد داری این سخن مرد صفا　　لا یامرکم الله بالفحشاء
هرچه کردی طاقت خود را شمار　　فعل مختاری شد آمد هشدار
می‌کند خالق چو نیکی را پسند　　خوش بدی را کی کنی ای هوشمند
گر بدی را حکم بودی در جهان　　هم نبودی حشر و نشر بندگان
گر تو ایمان آوری روز شمار　　از بدیها خود همیشه دور دار
از زنا و مکر هم پرهیز کن　　در نکوئی هاست چو را و سخن
هست در دنیا مکر رسم عام　　می‌کنند هر جاه کار بد مدام
کس نمی‌گوید که این کاریست بد　　عالی رتبه می‌روند آخر به پست
کارها می بد چو کردی هوشدار　　این همه بیند گناه و کردگار
روز می‌آید که می باشد حساب　　آنچه کردی پیش آرندت کتاب
در عمل ها سعی کن هشیار شو　　از بدی هر وقت تو بیدار شو
این همه خصلت ترا در کار نیست　　دین همیشه گرمی بازار نیست
عاقبت در قبر می‌آیی مقیم　　از تو پرسد کارها رب رحیم
هرچه کار نیک با آید بکار　　از بدی بگریز تو ای هوشیار

عملِ زوجِ عزت و شوکت

عزت و شوکت برائے شاہ است / زیب گیرندہ نہ ہر گمراہ است
آدمی باید کہ در سادہ لباس / در دلِ خود داشتہ خوف و ہراس
بندگیِ حق کند ہر صبح و شام / حق مردم را بجو اند فضلِ عام
مشرک و مومن بزیرِ حکمِ او / کار دنیا مے کنند اے نیک خو
حافظِ ہر قوم آمد بادشاہ / تا مذاہب را بباشد زو پناہ
رحمت و انصاف پیشہ گر شود / لاجرم آوازہ اش بیروں رود
گر کند جور و جفا او شہ چیست / راست گوئی آخرے گمراہ کیست
کن رعایا کہ خوش کہ مے باشد قرار / ورنہ در مملکت بود فتنہ ہزار
علم را در ملک خود جاری نما / تا کہ باشد عقل را راہِ صفا
عاقلاں در ملک چوں باشند نشر / چیدہ چیدہ را وزیر خود بگیر
ایں ترا امداد خاطر خواہ دہند / جور و فتنہ ملک را بیروں کنند
زندگی باید بہ راحت در گذار / مردماں را در عدل یکساں دار
گر ہم کن ہر وقت کارِ دین ہا / تا ترا راضی شود قادر خدا
برحق مملکت ہم شود آباد تر / زود بگریزند بلاہا شور و شر

دست گیرئے عاجزان

شل چو مے بینم جو اسم باختہ آید دلم — پس بصد "الحمد" مے گویم ملک را یکتا را

جسم من درشند رستی مے نماید خوش نظر — دو لئے دارم فراواں مال فرزنداں جواں

شکر بسیار است از مالکے کہ دادہ عز و جاہ — لازمم آمد کہ بدہم چیزے خوردن عاجزاں

مے کنم آواز اے مسکیں بیا حالت بگو — تا ترا بہر غذا بیت مے دہم چیزے زخواں

رحمت اللہ آوازے دہد صد آفریں — ایں شکستہ را بد الستی نما دانم چناں

دولت و اقبال تو باشد ز فضل من یاد — تا بگیری دست ہر عاجز براے ہیم ناں

دست گیر عاجزاں باشی محمد ہر وقت یار — تا ترا نعمت رسد از فضل خالق بیکراں

آنکہ او دارد ز دولت بہرۂ وافر ترین — گر نہ گیرد دست عاجز بد تر از مفلس بداں

کار نیکی دادن و خوردن گرفتن دست ہا — ایں عبادت افضل است ہر وقت کن اے کامراں

برقی در دنیا ندیدم بہتریں لطف و کرم — نظم کردم من ازیں غافل نباشند مرداں

انتظار مرگ بہتر است

انتظار مرگ دارد ہر کہ آید از نہاں — غفلتے اندازیا شد داں ز کار سرکشاں

ذکر مردن پیش آنہا گر کنی رنج آورند — مے بگویند ہیچ پرواہ نیست گر میرد جہاں

ما نے دائیم مردن حکم الٰہی مے کنیم — وقت چوں آید برابر بدہ باید ہر جاں

جعفرؑ صادق بفرماید مومن یاد دار — چشم تو ہر وقت وا ماند بہر رفت جاں

تا بہ غفلت عمر تو برباد آید سر بسر — کار نیکی ہم نہ کردہ باشی در دو جہاں

برقی مے باید ترا ہشیار بودن در عمل — تا شود روز جزا سوے جنت مکرمہ در جناں

از موسمِ خزاں چیزے آموز

بیں ز قدرت آمدہ فصلِ خزاں — قدرتِ حق سبق دادہ اے جواں
چوں جوانی رفت پیری را بہ بیں — آں نماندہ ایں ہمے ماند چنیں
فکرِ فردا را بکن امروز تو — تا شوی در کارہا فیروز تو
فصلِ گُل دیدی بہارِ جانفزا — ہم زن و فرزند و دختر غم ربا
وقت مے آید جدا از تو شوند — یا ز اول یا ز آخر مے روند
تو بمانی یکہ و تنہا غریب — غم زدہ بیمار ہم چو بدنصیب
بعدِ گُل بلبل نخواند اینچنیں — نکتہ را یاد داری ہم نشیں
برق آید یاد چوں عہدِ شباب — مے خورم افسوس با صد پیچ و تاب

از سرما چہ عبرت تواں گرفت

یک نصیحت موسمِ سرما دہد — ہر کہ دانا است غورش مے کند
جمع کن چیزے برائے روزِ سخت — تا نباشی پیشِ کس تو زیر دست
از فضولی حالتت باشد خراب — زود کردن خرچ را بینی عذاب
کس نمے خواہد ترا دادن عزیز — جیب خود پر دار اے عالی تمیز
روزِ محشر را اگر اسباب کن — زاد را ہم جمع کن اے خوش سخن
کارِ نیکی کردن و خوفِ خدا — خوش نما باید ترا روزِ جزا

تا نیا شد منع آید در میاں — آشنایاں جہاں ما را اے جواں
مرگ مے آید بزودی یا دوا — سالہا مے بیناں را پیشت گذار
برق موسم مے دہد اخبارہا — فکر باید کرد زیں اسرارہا

فرائض مستورات

فرض مستورات ہم کردم بیان / تا نباشد نقص ماند مہربان
یہ بود تعلیم مذہب اولین / تا کہ از اولاد آیند کاملین
در امور خانہ باشند ہوشیار / محنتی و خوش سخن مہماں نواز
نیک و بد را خوب فہمیدہ شوند / در غلط کاری نہ گاہے آں روند
با بزرگاں خوش سلوکی را کنند / نیک نامی را فروغے در دہند
ہم کفایت را شعارے گر بود / روز سختی را ذخیرہ ہم نہد
از ہمہ بہتر کہ در پردہ شوند / چشم بد بیں را نہ گاہے رو دہند
گشتن و گردیدن نہ کار بہتر است / ہر کہ ہمچو مے کند او کہتر است
عزت و پردہ فقیراں را ندا / از برائے ستر خانہ ایں صدا
گر بیاموزند فن قابلہ / در صحت باشند بیشک عاقلہ
جمع چوں باشند ایں اسباب خوش / داں توقع خاطر احباب خوش
چوں نباشد زن بخانہ ہوشیار / ایں چنیں خانہ نگر بدتر شمار
مرد چوں عالم بود بہتر بود / زن ندارد علم او بدتر بود
بر ترقی گر قابل بیاید مرد و زن / خانہ را مثل جنت داں سخن

رباعی

مونس و ہمدم ز زن بہتر نباشد در جہاں / غمزدہ شوہر شود از دیدنش راحت نشاں
شکل و صورت ہیچ کارہ نیست سیرت را ببیں / ہم وفادار و مودب خندہ رو شیریں زباں

قطعات و رباعیات

مہماں نوازی

قسمتِ خود مے خورد ہر کس کہ مہمانت شود — چوں کنی نرمی و الفت بسکہ قربانت شود

ایں چنیں خدمت مگر مشہورِ احسانت شود — گفت اہلِ شرع ہم مضبوط ایمانت شود

پردہ پوشی

پردہ پوشی بہتریں آداب است — گلشنِ تہذیب زاں شاداب است

آدمیے بے ستر بے آب است — پردہ کردہ گوہرِ نایاب است

شیریں زبانی

چوں زباں شیریں بود حکمت بود — تلخیِ گفتار با نکبت بود

در سفر ہم کیسۂ دولت بود — در حضر ہم رونقِ صحبت بود

کج اخلاقی

عادتِ بد ہیچ کارے نایدت — صاف دل فیاض کم گو بایدت

تا کنی پیدا قدر و عزت زا بدت — و میدہم اخلاقِ حسنہ شایدت

ان اللہ علیٰ کلِ شیءٍ قدیر

آبادیِ اسلام رضا ز تو نباشد — خوشنودیِ حق ہم ز بنا ز تو نباشد

گرمیِ محفلِ احباب ز ساز تو نباشد — ہر کارِ دنیا بہ تمنا و کر ز تو نباشد

کند آنچہ کند مالکِ قدرت کردہ — بجز آنچہ کنی تو او برابر تو نباشد

فاتحہ بر قبرِ حضرت مولینا شمس العلما خواجہ الطاف حسین صاحب حالی مرحوم

بود یک سالم بہ پانی پت گذر — قبرِ حالی را بدیدم از نظر
پیش درگاہِ قلندر خفتہ است — نزد تا لا بے بمیداں سر بسر
از دلم خواندم دعائے مغفرت — شاعرِ مشہور و ہم عالی قدر
شاخِ آہن جنگلہ کردہ بہ بیں — روضۂ باید بہ تربت با اثر
سفر را خواندم کہ سِحر شاعر بیست — از قضا آمد میسر ایں مگر
من بگفتم حضرتِ سب در را — آنکہ ہستند یادگارِ خوش پدر
سعدیِ ہندی بخواہد یادگار — مرقدش باشد منودہ کرد فر
برق بودہ و نقِ اسلام او — از مدس بابدت واری خبر

خطاب بہ شاعرِ خود پسند و بد سیرت

درگلستانِ جہاں زاغ است و بلبل ہم صدا — زاغ مے گوید کہ من از بلبلے خوشتر نوا
بلبلے گوید کہ نیک و بد ترا معلوم نیست — آں ترا داد و نشد بخشیدہ شد بمن جدا
تو بباشے یک مقیمی من بسیرے مے روم — دشت و صحرا را بہ بینم با مناظرِ خوشنما
سبزہ زارِ دل کشا ہم آبہائے خوش مزہ — با درختانِ ثمرور صندل و شمشادہا
من ز خوشبوہا دماغم تازہ بے سازم مگر — تو خوری بول و براز و استخوانِ مردہا

تعریف آبشار بطرز دیگر

ای آبشار دل کش قربان به رفتنت ام — تصویر عمر رابیت . حالا بدیدنت ام
باد نسیم هر طور کشتی به تو بیارد — شاید که از کلیمی ذکرِ شنیدنت ام
هر وادیی وسعت آبی بتو رساند — ای دُختِ آبِ حیوان حیران به تمکنت ام
محبوبِ من هم اینجا سود انتظار بوده — گل‌های یادِ گلشن در دل به چیدنت ام
چندین هزار سیاح در سیر تو بیایند — دزدانه‌های کاغذ دُر ها به سفتنت ام
آمد هوای مشرق پر کرده برق و باران — مغرب بهم بشارت عجیبی به مسکنت ام
وقتیکه طفلِ موسم تبدیلِ جامه خواهد — رنگی به کوه بارد الوان به ریزنت ام
نورِ سحر چوں بیتی حسنت صبیح گردد — انبک ملاحتِ شام وقتِ رسیدنت ام
جنت به سبزه زارت نسکی خورد به هر لحظه — در خواب استراحی پایی کشیدنت ام
طائر بپرتو آیند پرواز در گذارند — این رازها بجُسل اینک در بدنت ام
لیلی اگر بدید سی همه شوخی اش برفتی — مجنون شب به ماهتاب در غم تپیدنت ام
شورت همی بگوید ای غافلانِ دنیا — این کبر و نخوت بیں یکسر گذشتنت ام
همه آهوان دشتی به جمالِ تو گرایند — نخچیر دلربائی من هم به بستنت ام
پاکیزگی رفتار از آسمان گذشته — بالاتری منازل نازک جهیدنت ام
والله که این وجاهت آبی دگر ندارد — از ریگ و سنگریزه حسنت به بیزنت ام
ای برق این بیانت کمتر ز انوری نیست — تشبیه ساده کردی در سخن گفتنت ام

موسم برشگال در هند بچه طور می آید

برشگال آمد هوائے گرم صحرا را ببین | خشک نے خواهد شدن الحال این فرش زمین

کشت هائے خشک را چون و پری کرده برسکان | گرد ها از ریگ با وحشت در آمد هم قرین

خشک ناله هائے کوهی صورت دریا شدند | شور و شر چندان که آواز دل آید همین

سبز خلعت کرده اند همه برگ هائے دشت و کوه | سبزه زار کان ز گرمی خشک مانده تر بین

آب باران سطح ارضی را گرفته هر طرف | نقش بحری نماید کشت زار بهترین

گر ببارد چند از بس سیلابے گرود عیان | غرق آبے مے شوند صد ها مکان و مکین

این دعا است بارش متوسط باز خوب است | ما همی خواهیم از دل رحم رب العالمین

جائے ها بینیم خشک قطره باران نبود | این صدائے تشنگی است طاقت را ببین

گر بود باران ز فضل مالک کون و مکان | ملک شد آباد راحت آمده در ساکنین

مے شود معلوم خالق بر زمین راضی شده | از در و دیوار آید شکر نعمت بهترین

ابنه هائے پخته برائے ما ر مے آرند همه | مے خورند با صد ادائے گفتگو با هم نشین

چون شود این موسم خوش رنگ بر انجام نیک | موسم سرما بیاید بهر دنیا خوش جبین

از برائے راحت مخلوق چه اسباب اند | بهر کس و بیا همها بازی کنان بین آن و این

مے شود آباد ہے دنیا بهر جائے ز آب | آب را دائم عنایت با کرمت ناظرین

انتظار آب خواهی برق مالک را بدان | کارهائے نیکو بکن تا فکر مانده دور این

دربیانِ دوزخ و بہشت

جنتِ دنیا بعمرِ خویش دیدم چند بار / در کنارِ مادرم، گہوارہ بگرفتہ قرار
در طفولیت بہم عمراں گذشتہ روز و شب / خندہ و بازی کناں گاہے بخانہ گاہ کسار
ہفت و دہ سالہ کہ بودم اہلِ خانہ ہم شدم / دختراں دو سہ شدہ آخر پرورند بار بار
لڑکے دو چار کردیدم ہم کنیزاں خوش جمال / آخر کارم رسیدہ است اکنوں در زوال
تا چہل سالم گذشتہ ہیچ فکرے در نبود / صحت و رعنائی را دیدم شدہ بر من نثار
بعد ازیں دوزخ نمودہ بشکلِ خود اے دوستاں / مادر و پدرم بمردند، با برادر غمگسار
صدمہ ہائے تازہ جانم را ملول ساختہ / یک جواں دختر سپردم خاک از خستگی بخار
کس نمے داند خدائے پاک را اسرار چیست / گو زمین و آسماں شش روزہ گفتہ شد بنا
روح ہر انسان و حیوان حکمِ او بگرفتہ است / کس نمے فہمد کہ بعد از مرگ چہ باشد مدار
یک ہمے گوید کہ اینجا مے شود انصافِ فعل / دیگرے گوید کہ مے آید بگرد روز شمار
ہر کہ کارِ نیک کردہ داخلِ جنت شود / جنتے باغے بگفتہ، نہر و دریا ہر کنار
جنت ہا را قسم آمد از برائے کار ہا / ہر یکے حسبِ عمل خواہد شدن دار القرار
آدمی اول بباغِ ایں چنیں پیدا شدہ / از عدولِ حکم بیروں شد ز امرِ کردگار
بعد توبہ گر کند ایں کارہائے نیک را / باز در جنت بیاید تا ابد گیرد قرار
فلسفی گفتہ کہ جنت نیست از قسمِ مکاں / در مقاماتِ جدا ارواح را باشد گذار
چوں نمیداند حیاتِ روح رفتہ را صفا / حور و غلماں را چہ فہمد او بعقلِ سنفا
برقِ جنت ہا بدیدی در جوانی بہتریں / دوزخے را ہم بہ بیں در عمرِ خود اے سامعا

در خواب حالات بہشت

یک زنے از خاندانِ ما شریف — نیک بخت و پارسا از بس لطیف
زاہدہ عابد و عامل - متقی — دیدہ بودم در عبادت ہا قوی
مُرد از حکمِ قضا در عمرِ نو — بود در دنیا بسے پاکیزہ رو
در فراقش سالہا غم خوردہ ام — صدمہ ہا ہجر جدائی بُردہ ام
در جنابِ ایزدی کردم دعاء — باز فضلِ خود مرا شکلش نما
در شبے آمد - بخوابم خندہ رو — گفت چہ پرسی بگویم دو بدو
عرض کردم مردنت بودہ گراں — ہجرِ تو مشکل شدہ بر خاندان
از مکانِ خود مرا واقف نما — چیزے از حالاتِ خود راہم کشا
گفت در ہمپائے من اینجا بیا — تا نمائیم مسکنم بہرِ دعاء
بود شاہراہ و سیع و بس دراز — من پسِ او رفتہ بودم فکر ساز
قلعہ را دیدم مقفل پیشِ او — روزنے بکشاد و شد وارد درو
باغ و میوہ ہا کہ دیدم درمیاں — ایں چنیں ہا ندیدم در جہاں
سبزہ ہا نوخیز و انہارِ صفا — گلبن و اثمارِ شیریں بیے ہا
آدمی دیگر ندیدم در عیاں — یا پرندہ ہائے خوش شیریں زباں
یک خموشی ہر طرف طاری شدہ — عقلِ من در درکِ ایں عاری شدہ
گفتمے مانم ہمیں جائے جواں — باز ذکرم را ہمیا رمی برزباں
زود تر بیروں کشاں در پایہ بینہ — بعد ازیں در خواب نا مد ہوشمند
بر حق از قرآں مطابق است حال — در دلم گذرد بسے ایں قیل و قال

حالاتِ بهشت ز خوابها

دخترم بوده بسے هشیار تر — سیزده سالے گذشتش چوں عمر

مُرد از طاعون عمّ دیدیم ما — مادرش مجنوں شده از گریه ها

یازده ساله ز قرآن و نماز — او گرفته سبقتے چه از نیاز

گفت بابا - تو بگوئی ملّا ام — از نمازِ تو نه گاہے دیده ام

گر نمازے را بجا آری خوش گذار — ورنه نامِ خود مگر ملّا ندار

سالہائے چند همرش بوده ایم — سر به توبه - بارها فرسوده ایم

او مگر در خواب مے آید نظر — عقل و دانش مے دهد از او خبر

در امورِ خانه گاہے رائے دهد — گاه ز رنج و غم نه خانه بر رود

گفت بارِ یک بخوابم آ عزیز — گیر از اخبارِ من چیزے تمیز

خواں نمازت را که آیم بار بار — ورنه فکرِهم را مکن چندیں خوار

بعد از مدت بسے خوابم بدیم — گفت باباجانے دیگر در رسیدیم

زیں سبب گمنام بودم مدتے — در جدائی مے شدے رنجم بسے

سفرِ ما بوده دراز و پر خطر — بر سواری ها برفتیم زود تر

رنگ آں راحل شده مثل پلنگ — تیز تر او از تنک بے درنگ

آں سواری در دلم گشته رواں — یاد مے آید بزودی در دواں

مردگاں خبرے دهند هشیار شو — از مقام خود مگر بیدار شو

بے گناہاں را چه روح ساتر بود — تو سیه کاری بحالت چه رود

برق گیری یاد از اخبار تو — ایں ترا سبقے دهند اسرار جو

قطعات و رباعیات پُر لطف

عالم بے عمل

بے عمل عالم بود مثلِ خرے بر او کتب — کس نمے گوید کہ ایں خر عالمے باشد تما
آں نمے داند کہ بر پشتم چہ سنگین است چیز — خوش رود بر منزلِ خود چوب خوردہ صد ہزار

زنان بد اعمال

بد عمل زن دوزخے باشد بہ دنیا اے عزیز — دور سازد ایں بد عملے را اگر تو ہستی خوش تمیز
زن نکو صالح ترا خانہ نظر آید بہشت — بد زباں ـ بد وضع را و پلم نیرزد بہیچ چیز

صحبتِ زنان فاحشہ

از زنانِ فحش خود را دور دار — صحبتِ ایشاں بود چوں زہر مار
ایں ترا در دوزخے خواہند برد — یا بدنیا خوب خواہند کرد خوار

ازدواج لایعنی

شادیے بد وضع ہرگز خوب نیست — غیر جنسی ہم مگر مطلوب نیست
رنگ خوش ہم بہر ہر محبوب نیست — عادتِ بد ـ عمر کم مرغوب نیست
شوہرِ قابل کہ خصلت نیک داشت — زن نمے خواہد ـ کہ خوش اسلوب نیست

تباہیِ خاندان زارِ روس منحوس

زارِ روسی بر حکومت فخر داشت — مسلماناں را بہ تنگی مے گذاشت
بود فرماں ہا کہ از پطروگرید — تا سہالین جزیرہ - بر سفید
نصف دنیا را گرفتہ سرفراخت — آخرش خود را بچوں برباد ساخت
بر خراسان مشہدے حملہ نمود — حیلہ سازی کردہ در پوزش نمود
بر مکانِ پاکِ موسائے رضا — گولہ باری حکم دادہ بے حیا
مسجد و روضہ شدہ سوراخہا — دل تپیدہ ہم خواندہ ایں اخبارہا
او مگر نشنیدہ ایں آوازہا — دید قہرِ سخت - در سائبیریا
قتل شد فی الفور با اہل و عیال — در جہودان آمدہ سلطِ کمال
لینن و ترسکی شدہ فرمانروا — ماسکو بگرفت جمہورے صفا
برق ظالم را نبودہ ایں خبر — مالکِ قدرت چہ مے دارد ہنر

بربادیِ شہنشاہ کارل آسٹریا و قسطنطینِ یونان

حالِ قسطنطین و کارل را شنو — ہیچ گاہے راہ غفلت را مپو
در سوئٹزرلینڈ رفتہ بار بار — چوں رعایا را نہ ماندہ اعتبار
ہنگری آزاد با پود او پست — کارلے را خوب دیدم در شکست
بعد معزولی بہ قسطنطین چہ رفت — باز در یوناں رسیدہ تیرہ بخت
خود ہزیمت خورد از دستِ کمال — بعد چندے مُرد در راہِ زوال
برق عبرت یابید زیں حالہا — سرکشاں را پیش آید از قضا

چند قطراتِ اشکِ حسرت - بیادِ شمس العلماء
حضرت مولینا مولوی محمد حسین صاحب آزاد مرحوم گورنمنٹ کالج لاہور

یاد است آن زمانه آزاد رفته ایران ‏— تحقیق پارسی را کرده زِ خود خراسان
آمد ز راهِ کابل بیشین امیر همشه ‏— عزت کیا و گرفته باہم از و بہ جہاں
آبِ حیات دارد - آئینِ اکبری را ‏— قابل پے سخنداں نیرنگ ساز و خنداں
دیدم بعمرِ آخر مجذوب گشته بازار ‏— سنگے گرفته لاہور پیش و پس زِ طفلاں
اے برق حالِ آزاد چون بر دلم بیاید ‏— آه و فغان ز جسم آید برون زِ زاریاں

قابلانِ زمانهٔ حال در ہند بادشاہ نثر اردو حضرت خواجہ حسن نظامی دہلوی
و خدائے سخن اردو - نواب فصاحت جنگ بہادر حافظ جلیل حسن صاحب جلیل دکن

در جہانم آمده سخے گراں ‏— قابلانِ حال را ذکرے بخواں
بادشاهِ نثر خواجہ حسن اند ‏— آں نظامی گفته احساں مے نہند
در تصوف رنگِ نو پیدا کنند ‏— کمترے را بہ تنہی اکثر دهند
نظم گوئی ختم - بر حافظ جلیل ‏— است در دکن مثالِ سلسبیل
جانشینِ خوب مینائی امیر ‏— بر کلامِ او نیاید حرف گیر
گر ندیدی نظم آں والا تبار ‏— در سخن فہمی ترا ناید شمار
برق مے باید ترا نظرے صحیح ‏— تا خبر داری ز حالاتِ صریح

عارفِ حق شناس سر رابندرو ناتھ ٹیگور آف بنگال

انعام گیرنده یک لک روپیه نوبل پرائیز از سویدن

از رموزِ معرفت مالا کلام — وان ٹیگورِ خوش سخن رنگین نام
بحرِ وحدت را به کوزه داشتن — تو بیاموزی ازو هر صبح و شام
برق در بنگال روحانی طبیب — درس روحانی کشاده شادکام
در زبانِ مغربی هشیار است — اهل مغرب را کلامش کرده رام

جنگ زرگری درمیان سرمایه دار و مزدور

خادم و مخدوم بودن بهتر است — باهمی تکرار جنگ زرگر است
زر ز محنت گشته پیدا از زر — مزد را باید بقدرت هم نظر
مال داران را کند نادار او — بیکسان را پیے کند زردار او
برق باشی شاکرِ قسمت مگر — عدل کرده دور کن این شور و شر

رباعی

زور کرده قوی پیشی مالدار
مار چه حق بخشیده کشتی درگذار
حق نیست که چو خوردی غم بیدار
زودتر بینی سزا از کرده کار

در مناقب حضرت امیر المومنین شیر خدا حضرت علی المرتضیٰ ع

بعد از نبی بزرگانِ همه مرتضیٰ علی ع — سرتاج جمله اولیا مشکل کشا علی ع
عرشِ برین نشسته است شیرِ خدا علی ع — در حشر نیز آید یک راه نما علی ع
ابرِ کرم مجسم و بحرِ سخا علی ع — درِ مخزنِ عطا است گهرِ بی‌بها علی ع
دارِ علوم دین شده ختم مرسلین — بابش به بین که آمده او ذوالحیا علی ع
او سیفِ حق دیا زدے شاهِ عرب بخواست — آمد به شان پاک کلمه لافتیٰ علی ع
بعد از نبی محافظ حرم است بی‌خطا — الحق که عزیز ساکنِ غارِ حرا علی ع
این راست گو نیست زِ انصاف هم قریب — ما پیش ختمِ انبیا بعد از خدا علی ع
او بوتراب شاهِ نجف میر مومنین — در یثرب و بطحا است فرمانروا علی ع
وقتیکه بچه آمده از شکم مادرش — گوید زبین رسیده الله یا علی ع
مادرِ بیکسان و ملجا سرکشان — هان دستگیر عاجز و هر بینوا علی ع
روشن جلال آنهمه از خاندان او — که دم نه من خیالِ دگر ما سوا علی ع
عابد ندیده ام به سطح زمین کس — دانم بزرگ تر ز همه پارسا علی ع
هر ذرهٔ جهان زِ علی نور یافته — روشن کنجی کمال به ارض و سما علی ع
بی برق چون نگوئی نمازت قبول نیست — صلِّ علیٰ محمد و آلِ عبا علی ع

رباعی

صاف نیت باید و ذکر دوال — تا دولت مضبوط باشد اے جوان
رهنی با خوفِ حق کن اختیار — تا ترا قایم بود نام و نشان

در تعریفِ موسمِ دلپذیرِ بهار

عجب دلپذیر موسم بهار است — که قابل دید رنگ هر سبزه زار است
غنچه ها و گل به خیابان در قطار است — امروز شاید که پی لطف گل نگار است
گل هائے گلاب خورد و بر سرِ چشمه — بچشم غور به بین رونق کوهسار است
پہ پہ لطیف بوئے پودینه و ریحان — که فدا شده بر آنها بلبل و هزار است
بر شاخهائے نوخیز صدائے کوکو — از فاخته و قمری ز نازکئ منقار است
آب روان و خوش رنگ پائے ماهی — که باد نسیم ز شبنم پیران نثار است
شفتالو بر کرده چادر سفید گل ها — پنبه آشفته مثالِ برف به کهسار است
نو شگفتگی رسیده بر وثیدگی ها — فرشِ سبزه مخمل بر سرِ راه گذار است
مرغانِ چمن ز مسرت عید بهار — سخنانِ شیرین بر آورده سرشار است
سرما رسید - به انجام چیز ابدل — هنگام سیرِ زن و پیر و شیرخوار است
برق برخیز ز بسترِ گرم هنوز — به بین چه قدرت به درختها میوه دار است

رباعی

در تفهیم انسان بجا مثال
هیچ پاینده جوان نیم پیر سال
صورت و سیرت به گردش صد روز
چون اصل آمد همه را هست زوال

قطعات و رباعیات دلپذیر

مکر و ریا

از ریا و مکر چون حکم خدا نتوان شکست　　تو چرا از عقل خود جورے کنی بر زیر دست
این شنیدستی که خود هم پیش از دنیا زبون　　چاه کن را زود تر گفتند چاه در پیش است

صبر در مصیبت

چون مصیبت میرسد در امتحان هشیار باش　　در نکوئی کمر بسته خنده خوش کردار باش
آن خدائے مهربان سختی ز تو خواهد برید　　صبر ایوبی نظر کن بیشتر بیدار باش

قطعه

بے اجل مردن نباشد گرچه بین قفل است آن ذات　　گر تو دانائی مکن طلبے بلاها را بجو است

خود غرض گیرد غرض را چاپلوسی کرده یار　　آنکه مدحت میکند لخته برآن نازان شود

بدخوئی

زشت خوئی پیشه کمتر انجام هر دم با خود　　آنچه خود خواهی ز غیران خوب کن اے نادان
راحتے برسان به دیگران تا که راحت آیدت　　چون بدی کردی بدی آید مگر تو کم بدا

در مدحِ مسلّم تامدار جناب غازی مصطفیٰ کمال سپاہ سالار سلطنتِ عثمانیہ

جنگِ یورپ کرد بربادی بسے در جہان و مال ‫ بالخصوصیت بہ ترکی آمدہ از بس زوال
شد مگر یک بارِ دیگر رحمِ ایزدِ متعال ‫ صورتِ اسلام را دادہ ز فضلِ خود جمال
تا کہ ازیں بحرِ شورش زود خود را برکشد ‫ یک دلاور سپاہی را طاقتے دادہ وصال
تیغ خود برکرد یونان را ہزیمت داد خوب ‫ از زمینِ انقرہ بیں مصطفیٰ آمد کمال
ہیبتِ اسلام را برپا کے خود آوردہ است ‫ گوریاست ہائے یورپ با غوغا پائمال
کرد او شانِ خلافت را بہ استنبول راست ‫ زود بے بیم ترکی را ہماں رفتہ جلال
گر کند دنیائے اسلامی حمایت این جواں ‫ تا قیامت ہیچ نایدوین فطرت بیا وبال
مے کنم شکرِ خدا کو طاقتے دادہ چنین ‫ مدح و تعریفے بہا در آمد بہ فال
در و طم آمد و ہم اسلام را عزت مزید ‫ رقم آوردم بہ کاغذ یادگار خوش مثال
برقؔ چوں خواہد خدا از لطفِ خود حافظ شود ‫ سر نچے آرند بالا دشمناں را چہ مجال

رباعی

دنی را طاقت نیاید دانم بیں
جہد دانایاں بعقل آید بہ بیں
قدرت خالق ز آدم دور است
عالم علمی بیاید بدر بیں

قطعات و رباعیات

بیکاری خواری است

هست بیکاری عذابِ جان گزا — راحتی خواهی، بجنبان دست و پا
مالکِ قدرت ترا دادست عقل — کار کن، غفلت مکن ای ژاژ خا
تا زِ کشتت خیر و نیکی آیدت — تا کنارِ قبر محنت را فزا

نصیحت خانه بدوش به دختر

گفت در راهی یکی خانه بدوش — دخترِ خود را نصیحت کن بگوش
گرچه رفتن راه باشد خوب تر — ختم کن سفرت ز مغرب پیشتر
روزِ روشن گر گذشت هم رسد — پای مردی و اعانت می بود
وقتِ شب را نیست چیزی اعتبار — یا ترا دزدی زند - یا ریخِ مار

کرمک شب تاب

کرمکِ شب تاب در صحنِ چمن — در شبِ تاریک آمد نزدِ من
من بپرسیدم ز حیرت نور چیست — گفت - رحمت کرده ربِ ذوالمنن
سالها محنت به عشقش می کشم — دور شد آخر - ز من رنج و محن
او چراغِ معرفت کرده عطا — نور ز طلبش نور آورد در بدن

بود و ماندِ صحرائی

صحبتِ ما هی به صحرا در گذار — آبِ خوش منظر، فضائی پر بهار
نخل خرما را به بین با بستان — لالهٔ کوهی به شکلِ داغدار
سنبل و ریحانِ خودرو آمده — شیر و بزهای و گاوی شاخدار
هم پرنده های خوش الحان اند — سیرِ قمری قسم و صدها سبزه زار
صاف بادی می وزد هر صبح و شام — زندگی تازه بین بلبل و نهار
بند در خانه بماندن شهر چیست — سردی و گرد می کند هستی خوار

سیرِ ریگستان بر نهر

لطف دارد سیر و گردش بر زمین — بر کنارِ نهرِ ریگستان به بین
کشتیِ تفریح با هم کرده ایم — در نمازِ حق به جمع رفته ایم
چون بیاید گوش آوازِ اذان — من شوم در آب هم توحید خوان
چار سو خارِ مغیلان خیمه زن — یخ می آرد مرا یادِ وطن
گرمیِ روزه بسی زائل شود — غوطه در آبِ یخ چون می رود
برف در آب کشاده غسل کن — راحت بسیار یابی زین سخن

موروثِ دینِ حنیف حضرت ابراہیم علیہ السلام

به دینِ فطرتِ خالق نظر کن ای دلِ غافل — به ابراهیم چون کرده عطای کشف را کامل
ز آذر بود گو گرچه طریقِ پاک وی فطرت — بتان را در کشیده او نشد پیش کسی سائل
مگر واحد خدا را یاد کرده بود در ضلال — کسی گمراه در حالات او بوده نه حائل
گلستان نارِ نمرودی ز اعجازش مکمل شد — که اسماعیل را بهر نذر قربان شد عادل
رسولِ ما محمد مصطفیٰ آمد ز نسبِ او — همان شرعِ حنیفی و خلیلی ایم ما قائل
به مهمان کردن و بخشش نه آید مثالِ او — بیاموزی عملِ صالح ز کارِ او تو ای غافل
نمازِ تو نه باشد اگر نامش نگیری — به اسمِ پاک آنحضرت طبیعت را کنی مائل
ترا ای برق لازم است قدمش رفته می باشی — نباشد غفلتی کرده بمانی این چنین جاهل

از حضرتِ سلیمان علیہ السلام حکمت و دانش آموز

حکمت و دانش سلیمان را عطا — کرد خالق از پئے قدرت جدا
آمده ذکرش بقرآن در بیان — گر تو خواهی بیشتر از احوال
یک وزیرش بود آصف برخیا — عقل و دانائی ز او آمد بقا
او زبانِ جانداران جهان — واقف بودند گفته ای جوان
مال و زر بهتر فراوان داشتند — در کلام خود مثل بگماشتند
خوفِ حق را ابتدای عقل گفت — در بسا لک عقل اینک نیک سفت
عزتِ مادر پدر هم گفت او — تا ورا از عمر آید رو بهره
از زنانِ غیر محفل منع ساخت — اسپِ حکمت را بجوف حق نباخت
بهرِ حق گر خواهی ز دانش بهره ور — خوان ز امثالش مثالی خوبتر

هر کسے را وطنِ خود کشمیر است

وطنِ من در ضلعِ جہلم بہتر از کشمیر است / در ثنا گفتن فزوں - از حیطۂ تحریر است

قریہ خوش منزل و پُر آب از تقدیر است / گوئی کہ بالہ زجنت آمدہ تصویر است

کوہِ ٹلہ پیش دارد پُر ز سیرِ شوق ہا / چشمہ و فوارہ ہا کش با عجب تاثیر است

آب بوا ہر قدرت در جنوبش بیروں / از معاونہائے جہلم ایں شدہ تقریر است

نزدِ چکوال است پر میدہ لب اگر رفتہ جایگاہ / ایں زمین و باغ سبزہ خوب دامن گیر است

چشمۂ سیدان قریب است نیز نزدِ کیش کٹاس / در بہاراں میلہ کوہی لبِ آب تاہیر است

اینقدر خود رو گلہائے خطہ می آرد بیروں / ہر خوشبوش بہ بیں - در قدسیاں تذکیر است

کشمش و انگور پیدا شد بہ انجیر و انار / سیب و شہتوتے کہ آید بر زبان تکبیر است

کیلہ و نارنگیاں با فالسہ آمد کثیر / خرمے خواہد کہ بخورد - پیشِ او تحقیر است

خربوزہ - تربوز از ایران بہتر می شود / میوہ ہر فصل و موسم دیدہ با تکثیر است

راہ محل ہا واں چوں بینی عقل و فکرت گم شود / در قطارِ سبز بر کوہ قلب خوش تسطیر است

آہن و سرمہ ز مشرق با نمک پیدا شود / ہم زغالِ معدنی کردہ بے تعمیر است

برق شد ہم حبیبانِ وطن را ذکر کرد / یادِ شاں ہر لحظہ کردہ بیں دلم تسخیر است

موجوده آثار قیامت

در خراسان زلزله آمد ز قهر کردگار — تا شود خلقت هراسان معتقد بر نیک کار

آه نگه کن حال خسته را ز تربت حیدری — مرده آدم از سیاه بختی مگر تا سه هزار

گفته شد برباد و فنا گنج هم شده صدها مکان — خلق بے باشد گرسنه باخته هوش و قرار

در ایطالی کوه را تنها هم خندق آورده است — لاوه اش پس تلف کرده گلشن و باغ و بهار

شورش عالم. وبائی مرض هم ایجاد شد — این نشانات قیامت را ببین اے هوشیار

برق هندو و مسلمان بر سر پیغاش رفت — الله الله این چه آفت آمده بر روزگار

رباعی

در کردن مس نه اکسیرے است — مے گویم که این غلط تدبیرے است

مادران که بچه را آدمی مے سازند — مے گویند که این عجب تعمیرے است

رباعی

در عدالت معدلت درکار است — هر که بے انصاف است بیکار است

عدل بے باید ترا هر وقت شاه — خالقت از جور تو بیزار است

رباعی

از عطایش ذره مے تا بدر چو ماه — از عنایتش پادشاه گردد گدا

چون خدایت بر تو راست از این و آن — مستغنی خود را مباد در درگاه

ملاقات روحانی ترقی

همواره حرص دنیا را فزا هم گر تو خواهی دلا — به آخر زود می بینی فنائے را بجای یاد
ترقی و تنزل کرده در جهت متقابلیں — مگر اسباب نیکی را به مطلب آوری ایجاد
اگر در الفت دنیا اسیری هیچ قدرت نیست — مکانی گر همین خواهی ز فکر خود شوی آباد
به دنیا هوش می باید به گفتن هم به رفتن یار — به بیهوشی گذر کردن مگر روزی شوی برباد
نه دانایان محبت کرده از دنیای دون بی چند — که آخر فخر خویش روزی کنند آن را بیاد
ز جسم خود اگر خواهی بیابی کار نیک ای مرد — و گرنه زیب و زینت در رزو ولی آورد ایزاد
همین عضائے تو کرده جدائی از حد ابد دل — ترا باید از اینها مطلب نیکو کنی ایجاد
مگر شیطان همی خواهد جدا در دام آوردن — ز راه وسم آن کاذب کنی خود را بجا رصاد
تمنائے کر و پیدا شود دلگیر خواهد کرد — گرہ بیزے باید از حکم اوکان می کند ارشاد
تمنائی برق گر بیشش مثال دشمن خونخوا — توقع است از ذات شهی قائم به ازاد تا

رباعی

قول و قرار کردنت عهد بیت مستقل — از جان و دل بیار که تخته زبان شوی
ایفائے عهد کن که عزیزت جهان شهد — عزت بپاسدار که به اعلی مکان شوی

فوارهٔ کوهستان

آب چشمه از بلندی چون فرود آید زمین — لطف آن نظاره را چون من ندیده کس ببین
اکثری که دیدم بکوهستان بوده دوستان — نقش قدرت ها بسی دیدم ز چشم نازنین
آب صافی قطره قطره می پرد در جوش هوا — مثل الماس و گهر تا سفته بین نازک‌ترین
می کند آواز «سر سر» تنگهٔ سوراخ‌ها — سطح خود کرده مساوی رنگ سبز را آفرین
اهل بینش بهر تفریح و تماشا می روند — چند ساعت گفتگو می بوده با آن و این
سبزه و گل می دهنده هم بی مرده حیات — آ ببر اینجا سیر کن پندارد و همراه نشین
برق در گرمی نوشتن نفس مضمون شد خراب — عرق آورده بدن بنگر بیار و بهترین

هلال عید

هلال عید که دیدم دو سر پیدا نشان شد
که ماه سیر رفت و صبح عیان شد
چه خوب سر زدی به هلالین و سرود دی خبر
[illegible] گیا احسان شد
طلوع روزه داران ز وقت رفت ز دوست
به دولت خبر پیشی که بس مسلمان شد
سلام گفت که من با شیخ بجا آوردم
برق هر دو جم و او صاحب ایمان شد

زرین اقوال مغرب

مشرق و مغرب

در خدا مشرق و مغرب شد محال — او نجے دارد جنوب و نے شمال

بلکه ایمان محبت آیدت — ہست در دنیا محبت را کمال

اعتقاد نیک و ذاتش بدار — تا نه بینی ہیچ گاه روئے زوال

خدمت الله دان دین کار — کار دنیا را نه ختم است ماه و سال

برق ے باید انرا در حق شدن — حق چوں دانستی بقا داشد وصال

(ترجمه از جان آکسن ہام)

سبق توحید از ٹینی سن

گل اگر باشد بدیوارے برسته اے جواں — از بیخش مے بچینم ایستاده بیچپاں

چوں کنم بر برگ و ریشه اش نظر از جستجو — مے شود حیران عقلم بکنہ گیر و باب

آب و شبنم را ندارد حاجتے این نازنیں — باز خوشبوئے معطر پیش و پس ثنایے کناں

گر شوم ماہر که این اسباب خلق صنع او — عمر خود را اسکار آمد یقین بدانم در جہاں

برق مے گوید بوحدت یاد داری نکته اش — معنئے توحید را او مے کند بیچوں بیاں

گفته بیرن گر کنم انصاف را — خوب راضی مے شود بر من خدا

راحتے با ہم نه باشد انتہا — است دنیا دار را را و ہدا

شراب خانه خراب

ترکِ شراب کن که از او بد شوی   خود را ز عمل بد هوشیار دار

هر بدی که به دنیا آشکار است   منبعِ این ها شرابِ خراب نابکار

(مستر سپی دنت جانسن سیاح مغرب و مشرق)

مستقل مزاجی

اظهارِ تکلیف بمن، هیچ گاه نباید کرد   بلکه این - که این کار بوجه احسن نباید کرد

اگر بتوانم که این کار را سرانجام کنم   یقین است که بکنم خود مالک الملک خواهد کرد

(ملکه وکتوریه آنجهانی)

عزمِ صمیم

کاریکه کنی اول عزمش دار   و عزم چون کردی مکملش هم آر

(فرنکلن)

خوش دلی

باش خوش دل - که خوشدلی خوشتر   رنج و راحت بهم نشد اکثر

(بیکن)

مذهب چیست؟

چیست مذهب؟ نامهٔ اعمالِ ما   هست یک آئینه از افعالِ ما

راحتِ ایامِ سختی - حافظِ آسودگی   دوستی در رنج آمد - ضامن اقبالِ ما

(لارد ایبری)

خیالات مرحوم سر نارائن چندا ورکر جج ہائیکورٹ بمبئی

بر حضرت مسیح علیہ السلام

بودہ ہندو مگر خیالش بین — کہ بر مسیح چساں کردہ یقین
گفت من او را بدانم استاد — رہبر و کامل و نیک اہل مراد
مذہب ہنود را مکمل ساخت — آنچہ وید گفتہ این پرداخت
تصویرش ازین بجا نگاہ دارم — کارہائیش مدام در نگاہ دارم
گرچہ من اصطباغ نگرفتم — چراکہ بر وید ہم یقین دارم
تعلیم مسیح مکمل و لاثانی است — در سیرت و عمل مرد یزدانی است
بر حق ہر چہ گفتہ بسے مرغوب است — من ہم گویم پیغمبر خوش اسلوب است

پولیٹیکل پوئیٹری

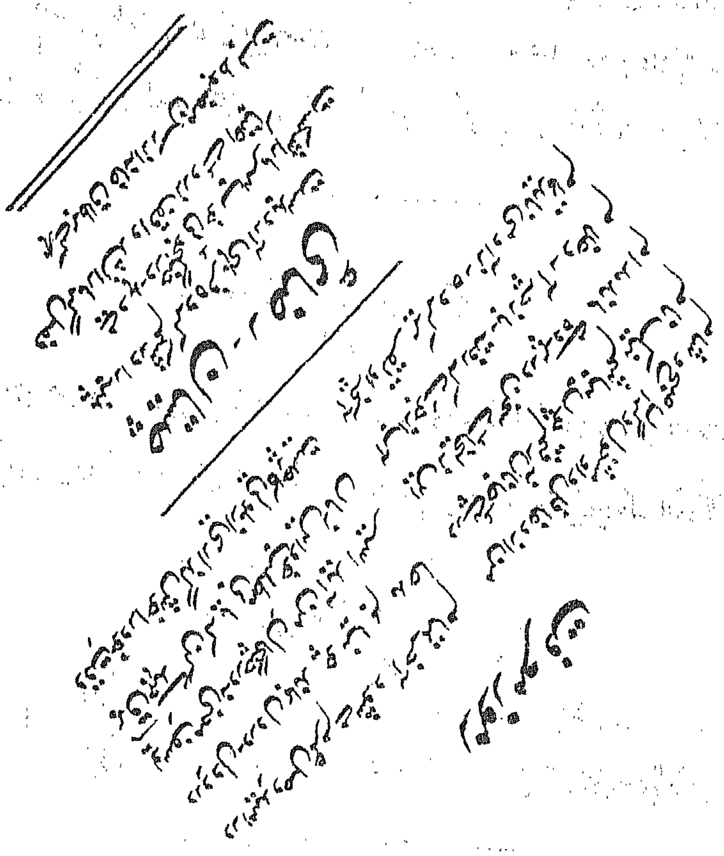
سوراجیہ مردو کانگریس برخاست — دیدی کہ غلط شدہ ہمہ اسباب است
علی برادر و گاندھی چو شدند اسیر — اتفاق ہندو و مسلم مرضیے بود کہ لادوا است

رسوم مشرق و مغرب

عروسی رسم در ایران کمتر شہرہ بے پاید — مگر در ہند مثلاً وہ چراغ شب ہمے تابد
بمغرب چوں روی بینی کہ لطف زندگی زاید — ہمہ مسٹر مسٹرس گفتہ ہنی مونی ہمے آید

علامہ فیضی فیاضی ۔ ملک الشعرائے دربار اکبری

ملک الشعرا دربار اکبری — مسلّم است علامہ فیضی
عالم سنسکرت و فاضل عربی — بے نظیر ۔ بے بدل ۔ عالی
تفسیر قرآن بعربی بے نقط — معجزہ گویم ز فیاضی
اکبر را اکبرے کردہ — در مقدمات بودہ او قاضی
برق تا ابد بماند مشہور — مفسر لا کلام در عربی

ورزشِ جسمانی

جسم را مضبوط خواہی ورزش و گردش بکن — جسم چوں بہتر شود۔ ہم روح را بہتر بکن
لاغر و کمزور نتواند بچیزے در رسید — سست ماندن را بہل۔ ایں دور کن کارِ کہن

سیگریت و حقہ را ترک باید کرد

حُقہ و سگریت صرفہ را معاون مے شوند — سینہ و شُشش را ز کارے ہم معطل مے کنند
حقہ بازاں از عبادت بارہا غافل شدند — بیشتر از رفعِ حاجت بہرِ آتش مے روند

چیستان: تابہ آہنی

آں سیاہ فامے کہ ما را ناں دہد — ناں دادہ خوب دسترخواں نہد
گر نباشد چوب و آتش پیش او — تنگ و آشفتہ بے مہماں رود

عیدالضحیٰ

عیدِ اضحیٰ آمد و بہرِ سخاوت شو تیار — ایکہ قربانت شوم چیزے ز قربانی بیار
گوسفند و بز برائے خوردنت باشد روا — گر کنی رحمے بود نانے بنا مشکل کشا
دِہ یتیماں را دعاہے خیر بر تو آورند — گر تو خود خوردی۔ توقع از خدا ہیچ دا

مرثیہ۔ در ماتم سید الشہدا حضرت امام حسین علیہ السلام

در ماتمِ حسینؑ دلم بے قرار است / آہے ز سینہ آمدہ صد شعلہ بار است
ظالم ندیدہ بود۔ کہ روزِ شمار است / کرد آنچہ کرد۔ سفلہ کینہ شعار است
آبِ فرات کوفیاں کردست بند ہنوز / آلِ نبی بر آمدہ از حالِ زار است
رحمے نہ کرد آں سیہ کار سگ کہ گو / گوئی کہ خوفِ حق ز دلش رو فرار است
وقتِ نماز آمدہ شمرِ لعیں بہ رزم / شاہِ شہید بہرِ وضو ہم تیار است
خنجر کشید و بر جسمِ گل تر رواں کرد / آں نورِ عینِ نبی۔ کہ گل صد بہار است
کشتند اہلِ بیت ہم صد کافراں بہ تیغ / صد حیف فوجِ اشقیا ہم بے شمار است
بینیم بچگاں بہ تمنائے آب خفت / ظالم نداد آب۔ کہ ایں ننگ و عار است
برلاشۂ حسین کہ غلطاں بخوں بود / از قدسیاں آمدہ لشکر قطار است
گور و کفن کجا است ایں جائے رستخیز / ریگِ تپانِ کربلا چوں مثلِ نار است
درندگانِ دشت بہ آوازِ شور و شین / حسرت کناں ز دیدنِ ایں کاروبار است
اے ہائے ہائے بچۂ شبیرِ خدا بمرد / اے وائے وائے پیکرِ نبی فرشِ خار است
الحق حسین نمرد مگر مرد بے حیا / نامِ بدش نوشتہ۔ ز پلیدیٔ کار است
اے برق در نوشتنِ مرثیہ دیر چیست / بہرِ صواب لفظ کہ گفتی ہزار است

غصه وانتقام ومعافی

غصه کردن شیوهٔ ابرار نیست　　هر که غصه کرد خوش اطوار نیست

خشم آوردن جهالت پیشه است　　عاقلان را این چنین آثار نیست

از درشتی پسر هم دشمن شود　　سخت گیری پیشهٔ احرار نیست

تا توانی دور بگریزی ازین　　ناخوشی از بهترین کردار نیست

در جواب رنج کردن رنج را　　انتقامے را درین احضار نیست

گر به نقصانے رود بی مردمی　　هم عداوت زین عمل نادار نیست

در بدل آید خرابی صد هزار　　هوشمندان را به این اقرار نیست

صبر باید کرد در تلخیِ کار　　خوبیِ عادت بود او بار نیست

هوش دار اے مرد کامل از حسد　　نسلِ انسان با تو از اغیار نیست

رحم کردن بر بنی نوعِ خود است　　لطفِ حق است راز از اسرار نیست

عفو مے باشد ز اخلاقِ نکو　　نورِ خلق از بهترین انوار نیست

روح را صحت بود از کارِ نیک　　زنده دل هشیار است بیمار نیست

بخششے باید ترا در جائے رنج　　شور و شر ز خوشترین اذکار نیست

برقے باید ترا هر دل عزیز　　در جهان بر تر ازین رفتار نیست

فریادِ غنچہ و گل از دستِ گلچیں (بحرِ طویل)

در موسمِ بہاراں - آید چو ابرِ باراں - وقتِ صبا رسیدہ - مایان بودہ خنداں
آمد صدائے گلچیں - ایں تختہ ہائے خوش بیں - خواہد دلم کہ چینم - ایں غنچہ ہا فراواں

شبنم نثار بر ما - سبزہ قطار ہر جا - آبِ رواں دویدہ - بودہ ز شب ہراساں
کردہ بہانگاہے - آمد ز سینہ آہے - ایں لطف ہا کہ دیدیم - بر باد کردہ ناداں

او ظالمِ جفا شعار - رحمے بحالِ زار - ما را خطا چہ دیدی - آزادہ در خیاباں
ایں نازکی ندیدی - بے درد آہ کہ چیدی - چہرے ترا نباشد - گاہے ز پیشِ یزداں

تحسینِ حسن کردہ - سرکار بست ایں نُرا بہ - قدرت ترا نگوید - ہشیار باش شیطاں
وقتِ شما آید - از دستِ تو چہ زاید - بیکار و شرمسارے - از ہیبتش بہ لرزاں

اے برق ایں صدائے - دارد بخود ادائے - سرکارِ زدست رفتند - فہمی ز رازِ پنہاں
لازم کنی تو عذرے - آمد ز تو چہ جورے - ایں دخترانِ گلشن - از دستِ تو بنالاں

رُباعی

اے آدمی در راہِ دنیا گر ہیچے بازار بیں — توانگراں کنند آنچہ خواہند - حالتِ نادار بیں
تو کہ ہستی از ندا دِ سفر محروم و ہیبت و پا — خود کردہ غلط - اے کاہل شامت کردار بیں

خود را فضیحت دیگراں را نصیحت

عجب رسمے است در دنیا همه را پر ریا بینم — حیا داری شده عنقا جهان را بے وفا بینم
دروغ و کذب را هر دم فروغے با بقا بینم — عدالت گم شده انصاف مایل بر جفا بینم
کسے را با کسے الفت نمانده اندریں ایام — عناد و کینه را با هم مگر بهرِ خدا بینم
حقوقِ دیگراں را غصب کردن شیوۂ ظاهر — بحقِ خویش ماندن فتنه و شور و بلا بینم
نصیحت کو کند غیراں عمل از خود بدر کرده — بخود غرضی فزو مانده مگر شاه و گدا بینم
ز قول و فعلِ خود هر یک بدی را ز نیتے داده — بهیبت هم پریشانی مگر مایاں روا بینم
خوشامد - خود نمائی هر کسے اسلوبِ خود کرده — ز عجز و انکساری گم شده اهلِ حیا بینم
برادر با برادر چپقلش کرده ز فضلِ خود — ز الطاف و کرم رفته مخالف از عطا بینم
برائے نفعِ ذاتی هر کسے جهد کند هر لحظه — برائے سودِ دیگراں قلبِ خود پر از خطا بینم
توانی برق از پرهیزِ عصیاں تو شفا یابی — غلط تشخیص کرده مرض لا دوا بینم

رباعی

چوں فلک ما مدز کجا ہے بے قرار * فکر کن بر انقلابِ روزگار
در جہاں نیست از اقبال و جاہ * بہتر از صد بادشاہ و صد ہزار

عید الفطر

بعد رمضان عید فطرہ یاد دار * پیش یابد تو زار بر حالِ زار
شادمانی بہر دو را آزاد و من * بہر دوران صرف یابد ہیچ کار

در تعریفِ باباگورو نانک دیو صاحب فقیرِ کاملِ پنجاب

عهدِ بابر بود در پنجاب ما — بر ده و رسم جاهلی در انتها

یک فقیرِ کامل و اهلِ صفا — نام نانک گفته از اهلِ حیا

او صدایی کوس بر توحید زد — آگهی داده بسیار از نیک و بد

شرک و عصیان را فنایی ساخته — اسپ فکرش بر گگن‌ها تاخته

معرفت را خوب او تشریح کرد — در حقیقت هم بسی توضیح کرد

گر کلامش را بخوانی هوشیار — در عمل باشی همیشه کوشیار

جز خدایی پاک ذکری او نکرد — من همی گویم که بوده نیک مرد

او عقیدت داشت از بابا فرید — در زمانِ خویش بس بوده وحید

بهائی مردانه و بالا بهگت را — تخمِ وحدت خوب در پنجاب کاشت

چونکه وحدت را نوایی ساخته — بنده در توصیفِ او پرداخته

برق بابا را بدانم خوبتر — بوده ممتاز بسی اهلِ فقر

روز سعید جمعه

روز جمعه آمده است بس سعید

یاد داری خوب ای مرد وحید

طاعتی کن در عمل سجده بکن

معتبر باشد به دنیا تا سخن

خور شیرینی بس کس با شمار

دست و رو شسته معطر جامه را

خیر خواه الله ز قرآن و نماز

تا خدا داد و بتو راز و نیاز

ظاهر و باطن یکسان باید داشت

صورت و سیرت بیکسان بایدت — ظاهر و باطن برابر شایدت
تا نگوید کس که این مکار است — نیتش بد است و ظاهر آراست

ظاهر حالت بود گر خوبتر — اندرونت بایدت زان بیشتر

تا شود در خلق دنیا اعتبار — قول و فعلت بایدت بر یک قرار
هر کسی را خوبتر عزت بدار — هر کسی تا حرمتت داند هزار
گفته دانایان دلت مضبوط دار — بعد از آن حالت بود خود استوار
عقلمندی بایدت انصاف کن — رائے خود را پخته کن در هر سخن

آنکه در رویت نماید دوستی — در قفا کندیده باید پوستی

بعد می باید ترا از صحبتش — احتیاطی بایدت از نکبتش
باطنت باید بنیکی پایدار — ظاهرت باشد مثال خاکسار
خاکساران جهان مقبول اند — از رضا بگشته خود مجهول اند

تا توانی دور باشی از ریا — نیک دانند تا ترا اهل صفا
الغرض در غیبت و هم ظاهری — به ترا باشد به خلقت برتری
برحق می دانم دلم کمزور است — در غلط رفتن بسی بی طور است

رباعی

آهسته برو که محفوظ بمنزل برسی — تو تیز تری از آن خسته ای و در ماندی
رهروان که بخرام رفتند برسید عد — اشهب فکر را تو نه بهوش راندی

در مدح سلطنتِ برطانیه به هندوستان

در زمانِ ملکه وکتوریه پیدا شدم	آنکه بوده از سلاطینِ زمن بس کامگار
هند را دیدم به آرام و امن در عهدِ او	هیچ فتنه هم نه بوده بر جهانے آشکار
هر یکے مذهب و ملت را محافظ بوده است	شیر و بز یک جائے کرده بود او فرمان گذار
بعد ازاں ایدورڈ هفتم بادشاهِ ما شده	نیک کام و نیک نام و خوش عمل او نامدار
جارج پنجم هنوز هستند بر ما حکمراں	صاحبِ شوکت مجسم رحم و هم عالی وقار
عدل و انصافش بدیدم شهرهٔ آفاق است	عاجزاں را دستگیر و سرکشاں را رعب دار
یا الٰهی تا ابد باشد سلامت خاندان	این دعائے مے کنم این سلطنت ماند قرار
برق آرامے که دیدم شکر را آرم بجا	این کتابے را نوشته مے هم یک یادگار

بادشاهِ وقت را عزت کنم	این روا گشته به حکم کردگار
آنکه از دشمن نگاه دارد مرا	آنکه در کسبِ هنر کرده بکار
آنکه آزادیِ مذهب داده است	آنکه آرامے مرا بخشد هزار
زیردستاں را پناهے مے شود	هر یکے را رنج و راحت بے شمار
گر نبودے بادشاه اندر جهاں	امن و آرامے نماندے برقرار
برق گر خواهی مراتب را نگاه	بادشاهاں را ز حرمت یاد دار

آبادی و بربادی دنیا بچه سبب است؟

چون شود خالق ذوالشان راضی و خوشنود یار — می شود آباد دنیا نور می بارد هزار

ابر و باران می شود آباد خلقت پابهین — هر طرف سبزه و آب می نماید صد بهار

غله و اجناس پیدا می شود از کثرتی — کس نمی خواهد خورد آسودگی باشد نثار

اسپ و گاو در نظر آید به خوشحالی مدام — گوسفندان و بزی در رمه می باشد قرار

تندرستی هر طرف آید نظر در جسم‌ها — راحت و آرام بر انسان و حیوان شد نثار

شکر نعمت‌ها گذارد هر که دارد عقل خوش — نعمت و انعام افزون را نمی آید شمار

از گناهان هیچ آثاری نباشد بر زمین — رحمت حق می شود از هر طرف افراط بار

چون گناهان را بود کثرت به بینی تو چنین — خلق می باشد پریشان لبته می آید زکار

قحط و افلاس و وبا گردد بگردش بارها — ابر و باران را جدایی می شود از کردگار

آب و سبزه را نبینی در کوهستان منظری — حالت میدان همی باشد به آتش چوگذار

روزی انسان و حیوان تنگ می آید نظر — کثرت آب کند برباد صدها کشت زار

عبرتی گیری اگر از عقل خود کاری کنی — اهل دانش گفته اند غافل نه باشد هوشیار

در عمل‌هایی نکو مضبوط می باید شدن — تا به دنیا ماندنت آرام باشد بر قرار

برق اگر راضی خدا داری نشد هیچ فکر — این ترا لازم که باشی عابد و پرهیزگار

قصیده در مدح سابق ولیعهد کابل

این نظم در سنِ نوزده صد و شش عیسوی در راولپندی پیش سردار عنایت الله خان صاحب خوانده شده بود۔ وقتیکه مصنف کتاب هذا در اسلامیه هائی سکول مدرس اول پارسی بود۔ یک هزار روپیه کلدار سکول مذکور را با صد آفرین و تحسین انعام حاصل شد۔

ای ولیعهدِ جوان‌بخت چه احسان کردی — رونقِ مکتبِ ما زیبِ گلستان کردی

این سفر باد مبارک به همه همراهان — دولتِ انگلیس و افغان یکجہ پیماں کردی

والیسرائے هند که مشکورِ عنایات تو است — با چنین عمر ملاقات چه خندان کردی

روسِ بی‌هوش چه تنها بی و نوا بینے وارد — چون تو مضبوط قراره بلخ و بدخشان کردی

دولتِ انگلیس ترا قوتِ بازو داند — با چنین عقلِ خداداد که حیران کردی

اہل اسلام همه بهرِ تو دستے بدعا — ده بابِ شرفِ قبولی که تو شادان کردی

کودکان بهرِ سلام آمده پیشت شاها — لطف کن لطف چه انگشت بدندان کردی

باد معمور خزائن که بفضلِ یزدان — شاد و محظوظ و مسرور تو طفلان کردی

فضلِ حق شاملِ دولت به ابد نیکو باد — نامِ خود همچو سلاطین تو تابان کردی

برق قربان شود بر تو امیرِ ذی‌جاه — کارهائے که کسی بہنر و شایان کردی

طاعون در پنجاب

دورهٔ طاعون ها دیدیم بسے | شد پریشان عالمے با هر کسے
زندگانے مردماں بگذاشتند | بے سفر آوارگی برداشتند
گشته ویران جمله بازارها | سرد زو شد کارِ محنت دارها
کشتِ پخته هم چناں بیکار رفت | کس ندروید آنکه او تا دار رفت
هر دہے ویران کرده ای وسیع | لذّت ذلت از عمل هائے شنیع
اے برادر خوب خود را پاک دار | در عبادت خاطرت را درگذار
تا شود اندوه و غم ها در کنار | لطفِ خالق زود تر آید بکار
در عبادت برق کن آرائشے | در امن باشی و یا آسائشے

عزل خلافت عثمانیه

غلطیے ترکاں بہ بیں عزل خلافت ساختند | شهرت خود را بہ یک بازی بجمله باختند
بے گناه و بے خطا معزول شد عبد المجید | اهل و اطفالش شده آواره از جورِ مزید
از کمالِ مصطفےٰ معموم - اهلِ انقره شو | حشمتِ عثمانیه فی الحال گشته خاکِ راه
درہم و برہم شده شیرازهٔ اسلام است | مجلسِ قومی بگوئی سخت تر بدنام است
هر کسے بہرِ خلافت شورشے انداختہ | بے سبب خود را خلیفہ کرده سر افراختہ
حکمِ الله و نبی آرند اسلامی بجا | تا نباشد امنِ عالم این چنین خورده خطا
برق باید مسلماں را مجلسِ نو ساختن | انتخابِ نیک از طرزِ نوین انداختن

قصیده بر تخت نشینی جناب نواب صاحب بہاولپور عالی القابہ

از جلوس شاہزادہ شد آن زینتِ عباسیان / باز آمد رونقِ خوش در گلستانِ جہان
غنچۂ اقبالِ تو در صورتِ گل آمدہ / در نما شد بلبلان صدہا بہایت نغمہ‌خوان
من یکے از خطۂ پنجاب مسرورم بسے / تاجدارے صاحبِ اسلام شد با عز و شان
صبحِ صادق ما بہاول گویا گشتہ آشکار / رحمتِ حق مے دہد برکت ترا از لامکان
عدل و فضلِ تو کند تسخیرِ دلہائے شمار / شد رعایا پُر ز بہجت با دلِ خندہ کنان
ایکہ دیدی روضۂ نبوی بحرم پاک او / حاجتے عالی مناصب ہم شدی آگندہ وان
ایکہ چشم مکرمت وا دہ بہا دلپذیر تو / عامیان را رحم بخش و خاصگان را مہربان
ایکہ از التفاتِ تو دلہا طلبگاران بسے / رشک خواہد خورد از عدلت بگر نوشیروان
در سخاوت گوئے بُردی از مثالاتِ خوبت / حاتم طائی بر آمد از غلامانت کہان
ما دعا داریم کنیم عمرت بود تا روزِ حشر / نام نورِ روشن شود بر صفحۂ ہستی بیگان
والئ شہر آمد برائے تہنیت از فضلِ رب / این کلاہے گر شدہ ات بر زر شدہ از آسمان
سایہ گستر و پرست انوار رحمت بارہا / جملہ برکات از پیغمبرِ آخر زمان
آل و اصحاب پیمبر دستگیرت مے شوند / چون شوی بر تختِ دولت از ہنر جلوہ کنان
از مصائب دور باشی فضلِ حق ہمراہ تو / جاہ و حشمت برقرارت تا بماند این جہان
برق از دوری فتادہ گوک از دربار تو / عزم پرورے کند از دور لطفِ بیکران